

На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20) и члана 17. став 4. и члана 24. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС, 44/14 и 30/18 – др. закон),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о допуни Правилника о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за филолошке науке

Члан 1.

У Правилнику о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за филолошке науке („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 7/20), у делу: „ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ГИМНАЗИЈЕ ЗА УЧЕНИКЕ СА ПОСЕБНИМ СПОСОБНОСТИМА ЗА ФИЛОЛОШКЕ НАУКЕ”, одељак: „ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ”, после програма предмета: „СРПСКИ ЈЕЗИК”, додаје се програм предмета: „МАЂАРСКИ ЈЕЗИК И МАЂАРСКА КЊИЖЕВНОСТ ЗА ПРВИ РАЗРЕД”, који је одштампани уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК И МАЂАРСКА КЊИЖЕВНОСТ ЗА ПРВИ РАЗРЕД

MAGYAR NYELV

A Magyar nyelv tantárgy tanulmányának célja a nyelvi készségek és a funkcionális írásbeliség fejlesztése; a nyelvi és kommunikációs kul-

túra elsajátítása és ápolása; önálló véleményformálási és döntéshozási képesség kialakítása nyelvi kérdésekben; az oktatás és nevelés humanista értékeinek megerősítése és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyar nemzeti múlt és kultúra, valamint más etnikai közösségek hagyományainak, illetve kultúrájának megszerettetése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Ismeri a nemzeti kulturális örökség részét képező, korosztályának megfelelő magyar irodalmi alkotásokat, megismeri a világirodalom remekműveit és az irodalmi szövegek értelmezésének alapelveit. Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókincese folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Az olvasást az ön- és világértés eszközének tekinti. Fokozatosan olvasóvá válik, saját ízlése alapján választja meg olvasmányait, igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkultúráját. Tiszteli, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelv-változatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizzé és ápolja anyanyelvét.

Ismeri az iskolai tantervben kötelezően előírányzott irodalmi műveket, és el tudja őket helyezni az alkotói opusban és az irodalomtörténet kontextusában. Tisztában van a korstílusok, irányzatok alapvető poétikai-stilisztikai jellemzőivel a magyar és a világirodalomban. Felismeri a szövegek nyelvi, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit, és példák-al támasztja alá megállapításait. Kialakulnak olvasási szokásai, meg-tapasztalja az olvasás önmegértésben betöltött szerepét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerezés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti szinterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Kialakult olvasói ízlése van. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkcióiról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelv-

változatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókincese folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

Gyakorlattan értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzenetét, szerkezeti, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit. Ismeri és alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat az irodalmi művek értelmezésekor. A szöveg értő olvasójává válik. Önállóan felismeri és elemzi az irodalmi művek alapkérdéseit, véleményét meggyőző érvekkel támasztja alá. Átlátja az irodalom és más művészetek közötti kapcsolatok természetét és jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerezés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátossága-ihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás). Művészetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermedialis összefüggések feltárására.

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK: Magyar nyelv és kommunikáció

Alapszint

A tanuló ismereteket szerez a nyelv alapvető szerepéről, a kommunikáció jellemzőiről és funkcióiról. Tisztelettel viseltetik anyanyelv-vel, valamint más népek nyelve és kultúrája iránt. Alapszinten ismeri a magyar nyelv rendszerét (a nyelvi szintek grammatikáját: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan).

Jól tájékozódik a szöveg alsóbb szintjein, hangtani ismeretekre tesz szert, megkülönbözteti a szófajokat, ismeri a magyar nyelv alak-tani rendszerét. Képes gondolatait önállóan, a nyelvi normának megfelelő, szabatos mondatokban megfogalmazni, a mondatokat alapszinten elemezni. Ismereteket szerez jel és jelentés viszonyáról, tájékozódik a magyar nyelvtörténetben.

Megismerkedik a szöveg általános jellemzőivel, a stílusrétegekkel, a stilisztika alapfogalmaival, a szövegtípusokkal. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések), felismeri a szövegösszetartó erőit, kapcsolóelemeket.

Megismeri a helyes kiejtés szabályait, a kulturált nyelvi megnyilatkozás eszköztárát.

Kifejezően, szöveghűen mond el rövidebb szövegrészleteket, memoritereket.

Használja legfontosabb szótárainkat, a helyesírási szabályzatot, és gyakorlatra tesz szert az internetes információszerezésben. Elsajátítja a nyelvi magartatásformák és az internetes kommunikáció illemszabályait. A tananyaggal, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos vitákban kulturáltan fejezi ki és érvekkel támasztja alá véleményét.

Vitastratégiája az érvek logikus felsorakoztatására és mások véleményének a meghallgatására épül. Képes az alapvető írásbeli jellegű magánéleti és közéleti szövegtípusok (kérvény, önéletrajz, motivációs levél, fellebbezés), valamint számítógépes prezentációs programok, technikák használatára. Iskoláztatása végén megírja az érettségi dolgozatot tiszteletben tartva a szakdolgozat létrehozásának tematikus, stilisztikai, szerkezeti követelményeit.

Középszint

A tanuló a nyelvi rendszer sajátosságainak alaposabb ismeretéről tesz tanúbizonyságot. Tisztában van a nyelvrokonság fogalmával, a nyelvek közötti rokonság viszonyrendszerével. Ismeri és megnyilatkozásaiban alkalmazza a helyes kiejtés szabályait és a művelt beszéd eszköztárát. Irodalmi szövegek felolvasásakor és elmondásakor, a mindennapi kommunikációban a szövegfonetikai eszközök ismeretének birtokában hozza létre produkcióját. Ismeri és alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat.

A tanulóban kialakul a nyelvi rendszer egységének fogalma. Alaposabb ismeretei vannak a szófajok rendszeréről és a mondat szerke-

zetéről. Elemzési készségeinek birtokában az anyanyelv morfológiai rendszerét biztonságosan kezeli, a mondat részeit felismeri és megfelelő mondatmodellek révén elemzi. Felismeri a különféle szövegtípusok, szövegműfajok stílusjegyeit, a nyelvi stílusesszközöket. A tömegkommunikáció témakörében magabiztosan eligazodik, megismerkedik a médiaműfajokkal.

Kifejezően olvas, gyarapítja szókincsét, a különféle beszédsszituációkban a kommunikációs körülményeknek megfelelően szólal meg, és a szókészlet megfelelő elemeit alkalmazza szóbeli és írásbeli megnyilatkozásai során.

Tájékozódik a nyomtatott és elektronikus ismeretterjesztő források révén. Képes összetettebb szövegtípusok létrehozására, szabatosan és világosan fogalmaz. Önállóan készít különféle tematikájú beszámolókat.

Haladó szint

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismeretei birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Ismeri az új netes kommunikációs műfajok, szövegtípusok tartalmi-formai jellemzőit, és önálló véleményt fogalmaz meg róluk.

Tisztában van a szöveg pragmatikai jellemzőivel. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektumi munkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

Retorikai ismereteit felhasználva képes meggyőző érvelő szöveg létrehozására és előadására a beszéd megszólaltatásának nyelvi és nem nyelvi eszközeinek a tudatos felhasználásával, a hallgatóság elvárásainak a figyelembevételével. A különböző szakszövegeket, publicisztikai műfajú írásokat és irodalmi szövegeket a szövegalkotás állomásainak a figyelembevételével, a beszédhelyzetnek, a műfajnak megfelelő stílusban, a szövegösszefüggést biztosító elemek alkalmazásával alkotja meg és adja elő.

Képes könyvtári kutatómunkán, önálló gyűjtésen, rendszerezésen alapuló, egyéni látásmódot tükröző dolgozatok, értekezések, esszék elkészítésére.

Osztály **első**
Évi óraszám **74 óra**

Tudásszabványok ¹	KIMENET Az első osztály elvégzését követően a diák képes lesz a következőkre:	TEMATIKUS EGYSÉGEK és kulcsfogalmak
<p>2.MNY.1.1.1.1. Ismeri a nyelvet mint jelrendszert. Tisztában van a nyelv és a gondolkodás kapcsolatával, a verbális és a nem verbális kommunikáció fogalmával. Ismeri a közlésfolyamat (kommunikáció) tényezőit (feladó, vevő, csatorna, kód, üzenet, téma, kontextus, beszédhelyzet, valóságsháttér, zaj).</p> <p>2.MNY.1.1.2. Ismeri az írásmű és beszédmű létrehozásának fázisait: anyaggyűjtés, elrendezés, megszerkesztés. Megismerkedik a retorika néhány alapfogalmával. Tud vázlatot készíteni.</p> <p>2.MNY.1.1.3. Tisztában van vele, hogy a nyelv változó rendszer. Ismeri a nyelv rétegződését, társadalmi és táji tagolódását. Ismeri a norma fogalmát, a nyelvhasználat alapvető szabályait. El tudja helyezni a magyar nyelvet a világ nyelvei között.</p> <p>Megnevezi első nyelvmlékeinket, és ismeri keletkezésük időpontját.</p> <p>2.MNY.2.1.1. Különbséget tesz a beszéd és írás jellemzői között. Ismeri az írás kialakulásának történetét. Ismeri a közlésfolyamat funkcióit (tájékoztató, ábrázoló, ismertető, felhívó, poétikai, értelmező, kapcsolattartó, metanyelvi). Tud a kommunikációs zavarok forrásairól, a közlés nehézségeiről. Ismeri a kommunikáció megvalósulási formáit (én-kommunikáció, személyközi, csoportos és tömegkommunikáció). Megismeri a tömegkommunikáció jellemzőit, szocializáló és véleményformáló hatását.</p>	<p>– ismeri a nyelvet mint jelrendszert, tisztában van nyelv és gondolkodás kapcsolatával, a verbális és a nem verbális kommunikáció fogalmával, ismeri a közlésfolyamat (kommunikáció) tényezőit és funkcióit;</p> <p>– tisztában van vele, hogy a nyelv változó rendszer, ismeri a nyelv rétegződését, társadalmi és táji tagolódását, a norma fogalmát, a nyelvhasználat alapvető szabályait és helyesírásunk alapelveit;</p> <p>– el tudja helyezni a magyar nyelvet a világ nyelvei között, ismeri a nyelvtipológia fogalmát;</p> <p>– ismeri a beszédhangok keletkezésének módját, a fonéma és graféma fogalmát, különbséget tesz a beszéd és a nyelv között, ismeri a mássalhangzók és magánhangzók rendszerét, a képzésmozzanatokat, a beszédhangok kölcsönhatásait;</p> <p>– képes a magyar nyelv hangállományát összevetni a szerb, illetve valamely tanult idegen nyelv hangállományával;</p> <p>– az elsajátított hangtani ismereteket megfelelő módon alkalmazza a helyesírás terén;</p> <p>– megkülönbözteti a szinkrón és a diakrón nyelvvizsgálat fogalmát és tájékozódik a magyar nyelvtörténet korszakaiban;</p> <p>– ismeri és felismeri a stilisztikai alapfogalmakat és a funkcionális stílusokat;</p> <p>– ismeri a szöveg meghatározó jegyeit, felépítését, a grammatikai és a jelentéstani kapcsolóelemeket, szövegtípusokat;</p> <p>– az anyanyelv alapos ismeretével képessé válik arra, hogy más, idegen nyelv szerkezeti különbségeit is megértse;</p> <p>– tájékozódik a hipermédia világában, felismeri a manipulatív közlésformákat;</p>	<p>NYELV</p> <p>Általános ismeretek a nyelvről</p> <p>Kommunikáció és retorikai ismeretek</p> <p>A nyelv szinkrón és diakrón vizsgálata</p> <p>Interdiszciplináris kapcsolatok: Nyelv és irodalom</p> <p>A nyelvi szintek grammatikája (szövegtan és hangtan)</p> <p>Stilisztika</p> <p>KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA</p> <p>Helyesírás, gyakorlati nyelvhelyesség és az adatbázisok használata</p> <p>Szövegértés – szövegalkotás – szövegmondás</p>

<p>2.MNY.2.1.2. Megismerkedik a tömegkommunikáció új eszközeivel, az írott és elektronikus sajtó műfajaival: hír, tudósítás, interjú, riport, karcolat, recenzió stb. Ismeri a szóbeli kommunikációs folyamat szakaszait, és alkalmazza a megfelelő hozzájuk kötődő nyelvi formákat: kapcsolatfelvétel (köszönés, bemutatkozás, bemutatás, megszólítás), a kapcsolat tartása, lezárása.</p> <p>Felismeri, megnevezi és megalkotja az alapvető szövegtípusokat (elbeszélő, leíró, érvelő).</p> <p>Megismerkedik a szóbeli beszéd fölépítésével.</p> <p>2.MNY.2.1.3. Ismeri, megfogalmazza, alkalmazza a norma, a köznyelv alapvető szabályait. Tisztában van a regionális köznyelv jellemzőivel, használati tereivel. Tud a szókészlet változásáról: felismeri az új szavakat a mai nyelvhasználatban.</p> <p>Felismeri a különböző nyelvváltozatok nyelvi jellemzőit.</p> <p>Tisztában van a szaknyelvek és csoportnyelvek, az új (internetes) nyelvi létmódok jellemzőivel. Ismeri a magyar nyelv eredetét. Fel tudja vázolni a finnugor nyelvcsaládot. Fel tudja vázolni a magyar írásbeliség kialakulásának rövid történetét.</p> <p>2.MNY.3.1.1. Ismereteket szerez a modern nyelvészet eredményeiről.</p> <p>Megismerkedik a nyelvészet határtudományaival. Ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. Ismereteket szerez a határon túli régiók nyelvhasználatáról. Ismeri a kétnyelvűség problematikáját, a közismert interferenciajelenségeket.</p> <p>2.MNY.3.1.2. Megismerkedik a beszédfajtákkal (törvényszéki – védő- és vádbeszéd, tanácsadó, alkalmi beszéd stb.). Ismeri a tudományos szövegek nyelvi jellemzőit.</p> <p>Tudatosan él az írott és elektronikus sajtó műfajaival: cikk, vezércikk, kommentár, glossza, tárcsa, kritika, blogbejegyzés stb.</p> <p>2.MNY.1.3.1. Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát; kulturált nyelvi magatartás jellemzi (meghallgatja és tiszteletben tartja mások véleményét, saját gondolatait a beszédhelyzetnek megfelelően fejezi ki), betartja az internetes kommunikáció illemszabályait; folyékonyan és érthetően olvas fel szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket; kifejezően, szövegűben mond el rövidebb szövegrészleteket, memoritereket. A tananyaggal, a mindennapi élettel kapcsolatos megnyilatkozásaiban a megfelelő szó- és nyelvhasználatra törekszik az alkalomhoz, helyzethez, beszédértáshoz és témához igazodva, valamint ügyel a nem nyelvi kifejezőeszközök (testtartás, arcjáték, gesztikuláció) használatára. Figyelmesen és értőn hallgatja a közepes nehézségű fejtegetést (pl. előadást) nyelvi, irodalmi és művelődési témákról; előadás közben tud jegyzetelni.</p> <p>2.MNY.1.3.2. Rövid, összefüggő, logikus felépítésű beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot különböző szövegtípusokban és műfajokban. Tartja magát az alaptémához.</p> <p>Összefoglal egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveget kiemelve a lényeges vagy érdekes részleteket.</p> <p>Röviden megfogalmazza olvasmányélményét vagy más művészi alkotás keltette érzelmeit, gondolatait.</p> <p>2.MNY.1.3.4. Szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban alkalmazza a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat, és tiszteletben tartja a nyelvváltozatok közötti kódváltás szükségességét.</p> <p>Szövegalkotáskor különválasztja a szöveg részeit, címet és alcímeket ad, tud idézni. Az érettségi dolgozatot a szakdolgozatok alkotásának szabályai szerint írja (lábjegyzeteket használ, tartalomjegyzéket és bibliográfiát készít).</p> <p>Rendezett, olvasható írásképe van.</p> <p>2.MNY.1.3.5. Megérti a rövid szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket: megkülönbözteti a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus jelentéseket. Felismeri a szavak többletjelentését az adott kontextusban, az ismeretlen szavak jelentését kikövetkezteti a szöveggörnyezetből.</p> <p>Meghatározza a szöveg legfontosabb gondolatait, tételeit, mondatait. Figyelemmel kíséri egy-egy gondolat szövegen belüli és szövegek közötti alakulását, viszonyrendszerét.</p> <p>2.MNY.1.3.6. Rövidebb, egyszerű, a tananyaghoz kapcsolódó szövegek (szakszövegek, tudományos ismeretterjesztő szövegek, médiaszövegek) olvasásakor különböző olvasástípusokat érvényesít (ismeretszerző, tanulási célú, élményszerző, információkereső, áttekintő, javító, ellenőrző olvasás).</p> <p>Alkalmazza a javasolt olvasási stratégiákat (előzetes tudás aktiválása, az információk rangsorolása, a szöveg és a szerző kérdése, különböző érzékszervi képek előhívása, következtetés levonása, újramondás vagy szintetizálás, javító stratégiák használata) lineáris és nem lineáris szövegekre egyaránt.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – a nyilvános beszéd, a közszereplés főbb nyelvi és viselkedései kritériumait alkalmazza élőbeszédben, felolvasásban, adott témáról szóló szóbeli előadásban; – szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban alkalmazza a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat; – használja a helyesírást segítő eszközöket (helyesírási kézikönyvek és számítógépes helyesírás-ellenőrző programok); – szövegalkotásnál különböző stílusrétegek és szövegműfajok sajátosságait (alkotási szabályait, eszköztárát) alkalmazza; – ismeri a szöveg szervezésének és szerkesztésének elveit, és szövegalkotásnál alkalmazza is az ismereteit; – szépirodalmi és más jellegű szövegek befogadásánál alkalmazza az értő (szó szerinti), az interpretáló (értelmező), a kritikai (bíráló) és a kreatív (alkotó) olvasást; – képes az önálló információszerezésre és -feldolgozásra beleértve az új digitális információforrások felhasználását is; – tud vázlatot készíteni, jegyzetelni, helyesen megjelölni a forrást és idézni; – képes az eredeti magyar szöveg és idegen nyelvű fordításának összevetésére; 	
---	--	--

1 A tudásszabványok az **általános középiskolai oktatás befejezéséig** valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont ily módon folyamatosan új szemszög-ből szemléltethetők, megszilárdíthatókká, bővíthetőkké és rendszerezhetőkké válnak.

A Magyar nyelv és irodalom tantárgy és az általa felölelt területek bonyolultsága folytán fontos, hogy a középfokú oktatás mind a négy éve folyamán fokozatosan valamennyi tudásszabvány megvalósítása sorra kerüljön, azzal, hogy egyes tudásszabványok valamely kimenethez konkrétan is kötődnek.

Kulcsszavak: nyelv, beszéd, jelek, jelrendszerek, írás, írásbeliség, nyelvészet, nyelvtipológia, anyanyelv, idegen nyelv, kommunikáció, nyelv- viselkedés, hozzáadó módszer tömegkommunikáció, retorika, beszédfajták, esszé, diakrón és szinkrón vizsgálat, nyelvcsaládok, szövegköziség, szöveg, szövegten, szövegtípusok, hangtan, hangszimbolika, stilisztika.

ÜTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A magyar nyelv és kommunikáció tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, ami lehetővé teszi, hogy a tanulók fejlesszék tudásukat, kibontakoztassák értékeiket és funkcionális készségeiket, amelyeket használni tudnak a továbbtanulás, valamint szakmájuk gyakorlása során és a mindennapi életben; kialakítsák értékrendjüket, amely elengedhetetlen a nemzeti és a nemzetközi kulturális örökség őrzése szempontjából; felkészüljenek egy multikulturális társadalomban való életre; általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságainak és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszköztől. Ezért a magyar nyelv és kommunikáció korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolati tevékenységgel érik el. Mindeközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (legfőképp azokat, amelyek a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, a megfelelést, a fokozatosságot, a rendszerességet és a nyilvánvalóságot illetik), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv és kommunikáció tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana. Elsősorban a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása tartozik ide. A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előírányozott kimenetek megvalósításában.

A minősítő értékelés mellett a tanár fektessen nagyobb hangsúlyt a fejlesztő értékelésre. A tanulók munkájának értékelése ne a hibákra, hiányosságokra való rámutatás, és az emiatti büntetés eszköze legyen, hanem sokkal inkább a tanulók eredményeinek, kreativitásának jutalmazása, ezzel motiválhatjuk nyelvi kérdések és kommunikációs tartalmak iránti érdeklődésüket, elkötelezettségüket. A fejlesztő értékelés jó eszköze a játékosra épülő motivációs rendszer, aminek a lényege, hogy a diákok aktivitását nem kizárólag érdemjegyekkel jutalmazzuk, hanem pontozásos vagy más módszerekkel ösztönözzük őket arra, hogy minél többféle tevékenységet végezzenek a magyar nyelvi témákkal való foglalkozás keretén belül. A fejlesztő értékelés célja, hogy a tanár figyelemmel kísérrje a tanuló fejlődését, aktivitását, és pozitív visszajelzésekkel jutalmazza ezeket.

A tanárnak ösztönöznie kell – elsősorban saját példáján keresztül – a helyi lehetőségeket kihasználva a tanórán kívüli aktivitást is. A nyelvi és kommunikációs készségek fejlesztéséhez is hozzájárul, ha a tanulók kulturális rendezvényeket látogatnak, annak szervezői, alkotói és tevékeny résztvevői. Ezáltal a közösség tájékozott és felelős tagjai lesznek, és nyelvi- kommunikációs kultúrájuk is fejlődik. A tanárnak továbbá ösztönöznie kell a tanulókat a különböző versenyeken, vetélkedőkön való részvételre is. Ezen aktivitások motiválására hatékony eszköz a jutalmazás, ami a motivációs értékelési rendszerrel hathatósan lehet szabályozni. Ha a tanuló iskolán kívüli időt, energiát fektet egy-egy versenyen, vetélkedőn való részvételre, azt a tanárnak jutalmaznia kell.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, atanolókkiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projekt módszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat. Munkaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és a tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolat), csoportmunka.

A magyar nyelv és irodalom oktatásában használatosak tankönyvek és kézikönyvek (melyeket a Szerb Köztársaság Nemzeti Oktatásiügyi Tanácsa hagyott jóvá), továbbá a könyvtári- információs és

informatikai anyag a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálja. A diákok a tankönyveiken kívül az ajánlott szakirodalom és a mindenki számára hozzáférhető internetes forrásokból is tájékozódhatnak. Célunk, hogy tanulónk önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és azon túl.

A nyelvi ismeretek és kommunikációs kultúra területe egységes tantárgyat képez, áthatja és kiegészíti egymást. Emiatt a javasolt óraszám csupán keretszám (a nyelvi ismeretek területéé 40, a kommunikációs kultúráé pedig 34). A tanítás-tanulás körülményeitől tervezésével el kell jutni mindkét terület előírányozott kimeneteinek megvalósításához. A tanár maga fogja meghatározni az óraszámot, miközben figyelemmel kíséri a tanulók eredményeit.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A tehetséggondozó gimnázium első osztálya számára készült nyelvi-kommunikációs program hat területbe/tematikai egységbe szerveződik, és összhangban áll az első osztály tanulási kimeneteivel (a tanulói teljesítmények szabványainak leírása szerint).

Az első nyelvtani és kommunikációs anyag a nyelvi, nyelvtörténeti ismeretek, a mai nyelvhasználat kutatása visszavezet bennünket alapvető kérdéseinkhez, nyelv és társadalom, a kultúra, az identitás, a hagyomány, a tolerancia, a humanitás, a szabadság elévülhetetlen értékeihez.

A diákok a tananyag elsajátítása során az együttműködés, a kreativitás jegyében elmélyülhetnek a kutatómunkában, tájékozódhatnak a szakirodalomban. Az oktatási folyamatban széleskörű nyelvi ismeretekre tesznek szert, összefüggéseiben látják a nyelv rendszerét, történetét, követik a szüntelenül zajló nyelvi változásokat. A részletesen kidolgozott témák, a hozzájuk kötődő gazdag szakirodalmi anyag, a szemelvények, a főlajánlott projektumi témák tára lehetőséget ad a tanárnak a válogatásra és továbbgondolásra.

A magyar nyelv oktatása elsősorban gyakorlati célokat szolgál, így tanítása nem lehet öncélú. Legfontosabb feladata, hogy hozzásegítse a tanulót a nyelvi megnyilatkozások megértéséhez és gondolatainak szabatos, árnyalt kifejezéséhez, a digitális világban az információk befogadásához, értelmezéséhez és továbbadásához, a kreatív önkifejezéshez, a különböző élethelyzetekben érdekei érvényesítéséhez. Mivel az önálló szövegelemzési és - alkotási készségek fejlesztése az irodalom- és nyelvtanítás közös feladata, így a magyar nyelv külön tantárgyként való oktatása nem jelentheti az irodalomtanítástól való elszakadást, éppen ellenkezőleg: a két tantárgy/a két tantárgyat tanító tanár között szüntelen kapcsolattartásra, együttműködésre van szükség. A tanszak jellegéből kifolyólag a magyar és az idegen nyelvtani anyag között is szoros korrelációt kell kialakítani. A nyelvtani szerkezetek beható és alapos elemzése, nyelvünk rendszerének megismerése gondolataink világos és magyaros megfogalmazását éppúgy előmozdítja, mint az idegen nyelvi szerkezetekben rejlő különbségek felismerését.

A regionális identitástudat jegyeinek a föltérképezése természetes igényként hozza magával az irodalmi, néprajzi, képzőművészeti anyag iránti érdeklődés felkeltését és kielégítését. Gondot fordítunk az önkifejezés kifogástalan nyelvi és kommunikációs szempontokat érvényesítő formájára, a szép magyar beszéd fejlesztésére, az új beszédmódok természetének a megismerésére, elhelyezésére a nyelvtörténeti kontextusban.

A szövegértést, szövegelemzést, a szövegalkotást elősegíti az alsóbb nyelvi szintekkel kapcsolatos ismeretek kiszélesítése. A nyelv egymásra épülő szintjeinek tanításakor a nyelv egységének a képét kell kialakítani. A tanterv a szövegből indul ki, és a szövegig jut el. A szövegből való kiindulást főként az indokolja, hogy az önálló szövegalkotást az iskolai tanulmányok minden szintjén elvárjuk a tanulóktól, valamint az irodalmi tananyaggal való összhang is szükségessé teszi a szöveg nyelvi jegyeivel való ismerkedést. A szöveg és általában véve a nyelvtan tanítás csak a szövegértés – szövegalkotás tevékenységével való korrelációban működik, válik hasznossá, funkcionálissá.

Egy megváltozott világban közvetítünk kultúrát, amikor a műveltség hagyományos, a kifejezőskultúrát alakító, a szókincset gazdagító, az ember élményvilágát meghatározó eszköze, a könyv mellett számos új információhordozó befolyásolja gondolkodás- és kifejezőmódunkat. A hagyományos értékekre épülő követelményrendszernek a

változó, alakuló kultúrát is be kell fogadnia, melynek azonban nem a könyv helyett, hanem mellett kell helyet kapnia. Az információáramlás új körülményei között is tudatosítani kell a verbális megnyilatkozások fontosságát. Azt a tényt, hogy a helyes fogalmazás, a gondolatok egyéni, közérthető kifejezése érték, emberi műveltségünk egyik alapvető jellemzője, az emberi kapcsolatteremtés leghumánusabb, semmivel sem pótolható módja. Ennek fejlesztése a mindennapi érvényesülést és a személyiségfejlődést egyaránt elősegíti. A tömörített, gépesített, személytelenített közlésmódok nem helyettesíthetik a művelt emberi beszédet és írást. Ugyanakkor a tanulónak és tanárnak az internet lehetőségeit és az elektronikus hordozók széles eszköztárát is alkalmaznia kell az információszerzés, a tanulás, a kreatív önkifejezés és a kapcsolatteremtés folyamán.

A magyar nyelv tanításában különös gond hárul a nyelvhelyességi tudnivalók megismerésére, a kétnyelvű környezet körülményei között élő anyanyelvet érő hatások tudatosítására, megfigyelésére, a nyelvben végbemenő változások követésére. A nyelvhelyességi tudnivalókkal párhuzamosan folyik a helyesírás tökéletesítése is.

A nyelvi rendszer sajátosságainak alapos megismerése az idegen nyelv tanulásának is alapjául szolgál. Az anyanyelv és az idegen nyelvek közötti összevető vizsgálat hozadékeként számíthatunk mind az anyanyelv jellegének tüzetesebb megismerésére, mind az idegen nyelv tudatos elsajátítására. Az ösztönösen elsajátított anyanyelv számos sajátosságát az idegen nyelvvel való összehasonlítás során fedezzük fel.

TERÜLET: NYELVI ISMERETEK

Általános ismeretek a nyelvről. Jelek és jelrendszerek. (4 óra)

Jel és jelentés. A jelek és szimbólumok viszonya. A jelek jelképpé válása. A mitológiai és kultúrtörténeti jelképek. Számszimbólika. Napjaink jelrendszerei, státuszszimbólumai.

A nyelv mint jelrendszer. A nyelv keletkezése. A nyelv mint társadalmi jelenség. A nyelv és a gondolkodás kapcsolata. A beszéd és a nyelv. Az írásbeliség fogalma, az írás kialakulása. Az írás története. A nyelvészet határtudományai és interdiszciplináris kontextusok. A nyelvek sokfélesége, nyelvtipológiái. Nyelv – anyanyelv – idegen nyelv. A magyar nyelv helye a világ nyelvei között.

Kommunikáció és retorikai ismeretek (12 óra)

Kommunikáció. A nyelvi közlésfolyamat (kommunikáció) fogalma. Kommunikációs modellek (néhány kiemelkedő kommunikációelmélethez kötődő tudás szerepe és elmélete). A közlésfolyamat tényezői (információ, üzenet, feladó, vevő, csatorna, kód, beszédhelyzet, valóságháttér, zaj). A közlésfolyamat funkciói (tájékoztató, ábrázoló, kifejező, felhívó, poétikai, esztétikai, értelmező, kapcsolattartó). A közlemény megértésének folyamata, dekódolás, befogadás.

A nyelvi korlátozottság élménye. Az önkifejezés lehetőségei, különbségei írásban és beszédben. A személyiség és a beszéd. A kommunikációs zavarok, a közlés nehézségei. A nyelvi viselkedés meghatározói: az együttműködés, az erőfeszítés, az empátia, az etika, az esztétika. A hatékony kommunikáció. Kommunikáció és jelenlét. Hallgatás és aktív hallgató. Női és férfi kommunikáció. Kultúrák közti kommunikáció (a fordítás néhány problémája).

A kommunikáció megvalósulási formái. Biológiai, állati, emberi kommunikáció. Verbális és nem verbális kommunikáció. A társadalmi kommunikáció megnyilvánulási formái: én-kommunikáció, személyközi, kisközösségi és tömegkommunikáció.

A tömegkommunikáció jellemzői, új eszközei, szocializáló és véleményformáló hatása. A reklámok: a hatáskeltés nyelvi, képi, mozgóképbeli eszközei. Az írott és elektronikus sajtó műfajai: hír, tudósítás, interjú, riport, cikk, vezércikk, kommentár, karcolat, tárcsa, recenzio, kritika stb.

Az olvasás és digitális olvasás stratégiái. A vizuális kommunikáció. Az írott-beszélt nyelv. Új szóbeliség: skype, chat stb. Szövegköziség a neten. Internetes műfajok (e-mail, blog, vlog). Új jelrendszerek: emotikonok, matricák, GIF-ek, mémek stb. Kommunikáció és etikett.

Retorikai ismeretek. A szónoki beszéd részei, a részek homokóra-elven alapuló felépítése. A szónoki beszéd stílusa. A beszéd elkészítésének szakaszai. Az érv felépítése, típusai.

Az írásmű (esszé, szónoklat) megalkotásának módja (anyaggyűjtés: ötletelés, források keresése, gondolkodás; vázlatírás). Az írásmű szerkezete, hármas tagolása, bevezetés és befejezés kapcsolata. Esszé-fajták, bekezdéstípusok. Az öt bekezdéses esszé. A kapcsolószavak, diskurzusjelölők szerepe.

A nyelv szinkrón és diakrón vizsgálata. (5 óra)

A magyar nyelv diakrón vizsgálata. A nyelvrokonság fogalma, a finnugor nyelvcsalád. Alternatív nyelvrokonítások. A nyelvrokonság bizonyítékai. A nyelv mint változó rendszer: szórványemlékek, nyelvmemlékek: Halotti beszéd és könyörgés, Ómagyar Mária-siralom (olvasatok). Nyelvújítás és ortológia (Kazinczy Ferenc, Szarvas Gábor szerepe, napjaink újító törekvései). A szókészlet változásai: új szavak a mai nyelvhasználatban. Nyelvi divatok, nyelvhasználatunk, az anyanyelv szerepe.

A magyar nyelv szinkrón vizsgálata. A nyelv rétegződése, társadalmi és táji tagolódása: Csoportnyelv, rétegnyelv, szaknyelv, terminológia. A nyelvjárások, diglosszia. Presztízs és stigma szerepe. A nyelvi normák. A szociolingvisztikai vizsgálatok szerepe. Nyelvi interferencia, kódváltás, kontaktusváltozatok, kétnyelvűség, nyelvcsere. Kézikönyvek, az általános és speciális szakszótárak használata. Dialektus, szociolektus, digilektus.

Interdiszciplináris kapcsolatok: Nyelv és irodalom. (3 óra)

Változó nyelv–újrarendezett irodalmi alkotások. A szövegköziség tettenérése mai szövegekben: nyelvi-szemantikai szempontok. Az intertextualitás típusai: a szó szerinti idézés, az átlényegülés, a montázs. Játék a nyelvvvel, a nyelv föl- és leértékelődött szerepe. Kép és szöveg. Az történet képi megjelenítése, a redukált nyelv: Képregény.

A nyelvi szintek grammatikája (6+6 óra)

(Áttekintő ismételtes és kiterjesztés): A nyelv mint hierarchikus rendszer: A hangtól a szövegig és vissza: a nyelvi rendszer áttekintése.

A szöveg lebontása és felépítése. Az általános iskolai nyelvtani anyag áttekintő ismételtes, mely folyamán figyelmünket azokra a nyelvtani jelenségekre fordítjuk, amelyek a szövegelemzéskor meghatározó jelentőséggel bírnak: szófajtan és mondatban összefüggései, szó szerkezetek, hangok, utalóelemek szerepe.

Szövegnyelvi ismeretek. A szövegértékűség meghatározó tényezői: lezártság, teljesség, szövegösszefüggés. A szöveg szerkezete, tagolása, a cím a téma és a tételmondat kapcsolata.

Szövegtípusok. A szövegtípusok osztályozásának szempontjai. Az írott és beszélt, valamint az írott-beszélt szövegtípusok bemutatása. Az elbeszélés, leírás, jellemzés szerkezeti- stilisztikai jellemzői.

Hangtan: Fonetika és fonológia (fonematika). Beszédhang és fonéma. A hang mint akusztikai jelenség. A beszédhangok képzése és érzékelése. A fonéma jelentésmegkülönböztető szerepe. Az egyes nyelvekre jellemző hangkombinációk (fonotaktika).

Hallás és beszéd. Beszéd és beszédészlelés. Hang és szótag. A magánhangzók és mássalhangzók leírása. A hangrend törvénye és a magánhangzó-harmónia. Az egy szótagú i magánhangzót tartalmazó szavak toldalékolásának kérdései, nyelvtörténeti vonatkozásai. A hangok nyíltságának a változása, elemzésük nyelvtörténeti szövegekben, pl. Halotti beszéd és könyörgés, Ómagyar Mária-siralom, ugyanezen szövegek hangállományának a vizsgálata (hiányzó magán- és mássalhangzók, hiátustöltő j). A mássalhangzók egymásra hatása/hangtani változások: részleges és teljes hasonulás, összeolvadás, hangkiesés, rövidülés. A többszörös hangtani változások.

Hangszimbólika, a nyelv zeneisége, hangulatfestő szerepe – hangstilisztikai vizsgálatok. A nyelv szuprasegmentális tényezői (prozódiai elemek): intonáció/ hanglejtés/dallam: hangsúly, hangmagasság, hangerő, beszédtempó, beszédritmus, beszédzünet, hangszín. Az idegenes ejtés. A magyar és a tanult idegen nyelv hangrendszerének, intonációs jellemzőinek összehasonlítása.

Stilisztika. (4 óra)

(Az itt szerzett ismereteket a további évfolyamokon folyamatosan bővítjük.)

Stilisztikai alapfogalmak: stílus, stílusfajták, stílusárnyalatok. Stílus a kommunikációban. Stílus és beszédhelyzet. Funkcionális stílusok: az írott (tudományos, hivatalos, publicisztikai, szépirodalmi) és a beszélt nyelvi stílusrétegek. Stílus és jelentés. Szójelentés. A hangalak és jelentés viszonya. A stílus nyelvi tényezői: az archaizálás, neologizálás. A szépirodalmi stílus eszközei. A szóképek. A stilisztikai alakzatok. A hangzásformák stílusértéke. A metafora kognitív értelmezése. Stílus-elem, stílushatás, stílusalanság, állandó és alkalmi stílusérték. Az egyéni stílus.

Projektumi munkák a Magyar nyelv és kommunikáció témaköréből:

(A tanár a felajánlott témákból legalább kettőt választ.) Hangtani jelenségek a nyelvjárásokban (szógyújtás).

Reklámok és mémek jelrendszere.

A digilektus jellemzői, beszélt nyelvi vonatkozásai.

A diákszleng új formái.

Az antiközmondások tanulságai.

Legjellemzőbb köztéri helyesírási hibák – Szabadka belvárosában / szülőhelyemen.

Névadási szokások a szülőhelyemen.

Köszönési szokások a fiatalok körében.

Kontaktsváltózatok a vajdasági magyar beszélők nyelvhasználatában.

Fordítás és stílus (Jeles művek fordításainak az összevetése).

A nyelvtani anyag tanításánál hasznosan forgatható szakirodalom:

Balázs Géza: *Nyelvünkben a világ*. Kiss Róbert Richárd: *Nyelvelő*. Nyelvészeti kézikönyv. Kiss Róbert Richárd: *A fantasztikus nyelv*. Nyelvészeti kézikönyv. Grétsy László: *Anyanyelvi játékaink nagykönyve*. Kovács Rácz Eleonóra: *Nyelvjárási jelenségek a mai bácskai előnyelvben*. Vukov Raffai Éva: *Az öröktörő, a hémijzska, és ami körülöttük van*. Ruffy Péter: *Bujdosó nyelvméleink. A tihanyi alapítólevélről a Bori noteszig*.

Internetes források:

Nádasdy Ádám *Modern Talking* című nyelvi kérdéseket feszegető internetes rovatának írásai. *Hárompercesek a nyelvről*, *Hajnali hárompercesek a nyelvről*. Az e-nyelv.hu internetes tanácsadó. Veszelszki Ágnes: *A digilektus beszélt nyelvi jellemzői. Érzelemkifejezési módok a digitális kommunikációban: emotikonok és reakciógifek*. Katona Edit–Horváth Futó Hargita: *A kötelező általános középiskolai és szakközépiskolai oktatás végén elvárt tanulói teljesítmény általános tudásszabványai – képzési standardjai az általános tantárgyakból. Magyar nyelv és irodalom. Tanári kézikönyv*. Belgrád: Oktatási és Nevelési Minőségellenőrző Intézet, 2019. Nyelv és Tudomány – Tudományos-ismeretterjesztő nyelvészeti portál <https://www.nyest.hu>

TERÜLET: KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA

A gimnázium első osztálya számára készült program az *Kommunikációs kultúra* négy jártasság megszerzését feltételezi. Produktív jártasságok: az (alkotó jellegű) írás és beszéd, a befogadói jártasságok: a meghallgatás/megértés és az olvasás.

A két iskolai dolgozat írásának előkészületei: az írásbeli dolgozat írása és javítása összesen 8 órát igényel, négyet-négyet minden írásbelire.

Az írásbeli dolgozatok előkészületei folyamatos tevékenységet jelentenek, és nem korlátozódnak csupán egy órára (az írásbeli fogalmazás előtt).

Az eredményközpontú fogalmazástani tanítást ötvözzük a folyamatközpontú megközelítéssel, amelyben a hangsúly a fogalmazás végső produktumáról az írás folyamatára helyeződik át (a tanulók megtervezhetik, javíthatják, újraírhatják írásukat). A fogalmazáscím megadása helyett/mellett közöljük a tanulókkal a szöveg célját, a címzettet és a kommunikációs helyzetet is! Alkalmazzuk a kreatív írást mint a különféle műfajokban való alkotás szabályait bemutató, az irodalmi alkotást előkészítő folyamatot! A kreatív írás erősíti az önbizalmat, fejleszti a problémamegoldó készséget, lehetőséget ad a szövegalkotás játékos keretek közé helyezésére, retorikai, stilisztikai problémák megvitatására, új kommunikációs felületeket (blog, honlap, internetes médiumok) kipróbálására.

A szöveg- vagy szövegérszalkotás gyakorlására kiválasztott anyagot a szövegműfajok sokszínűsége jellemezze, az anyanyelvi órákon elbeszélő, magyarázó (tudományos okfejtések, érvelések, definíciók, kommentárok) és dokumentum típusú (grafikonok, menetrendek, táblázatok, térképek, ábrák, használati utasítások, kérdőívek, nyomtatványok, szabályzatok stb.) szövegeken végezzenek a tanulók különféle műveleteket (elemzés, átalakítás, kiegészítés)! Kapjanak helyet az anyanyelvi órán a fiatalok szubkultúráját erősen meghatározó populáris narratívák, a populáris kultúra elemei is!

A kulcskompetenciákat, a tanulói aktivitást jelentős mértékben elősegítő módszerekkel fejleszthetjük. A mindennapi életben használható kommunikációs kompetenciák megszerzését, a produktív anyanyelvi tudást a tanulók életközeli szituációkba helyezése, gyakorlatközeli feladatok megoldása segíti. Az önálló tanulás képességét könyvtárhasználati ismeretekkel, nyomtatott és virtuális szótárak, kézikönyvek használatának megtanításával fejleszthetjük. A tanulók szerteágazó, sokirányú fejlesztésében a múzeumpedagógiai foglalkozások is segíthetnek.

A múzeumlátogatás során (az iskolán kívül) valós szituációkba kerülnek a diákok, a tanár kiegészítheti, színesebbé teheti a tananyagot, lehetőség adódik egy téma sokoldalú, komplex feldolgozására, konkrét nevelési, oktatási és képzési célok megvalósítására.

Helyesírás, gyakorlati nyelvhelyesség és adatbázisok használata.

(8 óra)

A magyar helyesírás alapelvei (a kiejtés, szóelemzés, hagyomány, egyszerűsítés). A helyesírás rendszere. A magánhangzók és a mássalhangzók helyes időtartama. Az írásjelek. Rövidítések, mozaikszók, számok. A kezdőbetű. Az elválasztás. Változások a helyesírási szabályzatban. Interferenciajelenségek a kisebbségi nyelvhasználatban. Helyesírási kultúra. Bibliográfia, szakirodalom-, forrásjegyzék készítése. Hivatkozásmódok elsajátítása és alkalmazása.

Adatbázisok használata. Az információszerezés gyakorlása nyomtatott források (szótárak, lexikonok, helyesírási szabályzat) és az elektronikus adatgyűjtés (elektronikus folyóirat, honlapok stb.) segítségével. A hagyományos és elektronikus könyvtárak, korpuszok, wikik, on-line szótárak használatának gyakorlása.

Szövegértés, szövegalkotás, szövegmondás (22 óra)

A szövegértést és -alkotást, -mondást szolgáló szóbeli és írásbeli tevékenységek összefonódnak, egymásra épülnek.

Szövegértés

A tananyaghoz kapcsolódó és tudományos-ismeretterjesztő vagy tudományos igényű szövegek feldolgozása, ábrák, grafikonok értelmezése világértései folyamatokat indíthat el, vagy serkentheti a gondolkodásunkat, tényfeltáró, tudományos munka megírását, kombinált produkció (referátum és prezentáció) megszületését indukálhatja.

Reklámok feldolgozása: A hatáskeltés nyelvi, képi, mozgóképi eszközeinek megfigyelése, elemzése a médiareklámokban: szójelentés, hangzás, szókép, szójáték, frazeológiai egységek, mondatok modalitása, túlzás, ellentét. A reklámok elemzését követheti a reklámok (nyelvi-képi) megtervezése, előadása, eljátszása, saját reklám írása.

Disputa az anyanyelv szerepéről, megtartásának esélyeiről, a nyelvbe oltott identitás témájáról (pl.: Kisebbségi lét és anyanyelvi kultúra. Elvándorlás és nyelvmegtartás. Globalizáció és nemzeti kultúra), valamint a tanulók által javasolt nyelvi kérdésekről. Motiváló kérdéskérdésekkel és irodalmi alkotásokkal segítjük a beszélgetést. Inspiráló irodalmi alkotások: pl. Füst Milán: *A magyarokhoz*, Fehér Ferenc: *Nyelv és varázs*, Faludy György: *Óda a magyar nyelvhez*. Kányádi Sándor: *Noé bárkája felé*, Jobbágy Károly: *Fuldokló anyanyelvem*, Terék Anna: *külFÖLD*, Szabó T. Anna: *Származás*, Petőcz András: *www.osszian.ének.hu*.

A *készségfejlesztés komplex* megvalósulása, intermedialis, interdiszciplináris vonatkozások beépítése révén valósul meg, és szervesen kapcsolódik az irodalomoktatáshoz, így tantárgyközi kommunikációra feltétlenül szükség van, hogy a tevékenységek kiegészítsék egymást. A szövegértelmezést kísérő viták, beszélgetések lecsapódásai a kom-

munikációs kultúra oktatásakor indukáló tényezők is lehetnek, de vitát gerjeszthetünk teljesen új vagy rokon témák fölvetésével is: pl. a tanulók körében népszerű zenei szubkultúrák, státuszszimbólumok, szorongáskiváltó tényezők, a másság elfogadása.

A viták lecsapódásaként glossza, esszé, kísértekezés születhet. Az anyanyelvet tematizáló modul jegyében irodalmi alkotások, kiállítás, iskolaújság, poszter, videófilm készülhet, kirándulás is megvalósulhat.

Jeles szónoki beszédek értelmezése, az ünnepi beszéd jegyeinek fölismerése, majd alkalmazása. Retorikai-stilisztikai elemzésre ajánlható: Esterházy Péter: *Más így* (Búcsúbeszéd Weöres Sándor temetésén), Martin Luther King *Van egy álmom* című híres beszéde, Móríc Zsigmond *Gyászbeszéd Ady Endre ravatalánál*.

Szövegalkotás

A nyelvi ismeretekhez, nyelvtörténethez tartozó modulokhoz beszámolók, előadások, esszék, kísértekezések, a tanulók közös projektumai készülhetnek el. A diákok vallomásokat, esszéket írhatnak a kedvenc zugukról, terükről, kedvenc irodalmi alkotásairól. Párhuzamos történetek/álmokképek írása egy-egy megélt élményhez különböző szempontok, generációs látásmódok/felfogásbeli különbségek ütköztetésével. Az írásbeli munkákhoz készüljön vázlat, amit a diákok beadnak a kész munkával, és azt is értékeljük. A vázlatírást segítheti gondolkodástérkép, T-táblázat stb. Szónoklatok készítésekor hasznos gyakorlat lehet, ha gondolunk az elő- és utóvázlatra (munkavázlat és szöveg-vázlat) is, egyikre a megíráshoz, a másik az előadáshoz lesz szükségünk. Az írásművek szerkezeti egységeinek gyakorlásakor tudatosul a tanulóknál, hogy a témamegjelölés – kifejtés – érvelés – következtetés szerkezetrendszere a szónoklat és az érvelő esszé azonos követelményei közé tartozik.

Esszéírás, kreatív írásgyakorlatok. Esszéírás inspiráló szövegrészletek, képek, filmrészletek hatására, megkezdett szövegek folytatása, különböző bekezdéstípusok alkalmazása. Szövegértési feladatok kiegészítése vagy előkészítése kétszólamú szövegek írása révén – pármunkában. A külön-külön írt szövegek ütköztetése, összefésülése.

A bekezdéstípusok, a szerkezetben lecsorgó homokóra-elv gyakorlása szövegalkotási tevékenységeink alapjául szolgálhat. A különböző típusú és hosszúságú esszék a tervezés fontosságára hívják föl a figyelmet. A hatszavas történetek írása összefogottságra, tömörségre és kreativitásra kötelez. Akárcsak az internetes fórumokon, versenyt is rendezhetünk: *Mitől lesz a kevesebb több? – Hogyan lehet hat szóban sokat mondani* címmel?

Irodalmi művekhez kötődően is alkothatunk különféle műfajú szövegeket, pl. az *Isteni színjáték* kapcsán fölépíthetjük a pokol tölcserét a magunk elképzelése szerint, ehhez kötődően kurta üzeneteket, hatszavas vagy miniesszéket, érvelő fogalmazásokat/vád- és védőbeszégeket is készíthetünk, amelyeket monológgá vagy novellává is alakíthatunk. Az *Antigoné* feldolgozása során megismerkedünk a szónoki beszéd szerkezetével (pl. Kreón bölcséhez intézett szavai nyomán), értelmezzük a családjához való viszonyát. Vitát folytathatunk, érvelő leveleket írathatunk a szereplők nevében. *Haimón levele apjához/anyjához/Antigonéhez*. A saját életünkből is meríthetünk ideillő témát, amelyben szabadon választott vagy megadott cím nyomán (pl. a hosszabb szombati kimenő érdekében) érvelnek. Édesanyánkhöz vagy édesapánkhöz intézett szövegünk lehetséges címe pl. *Nem a pokol kapuja ez!*

Szöbéli szövegalkotás (A beszédalkotás fejlesztése)

Játékos beszédgyakorlatokkal a kiejtési készségeket (hangképzés, hangsúly, hanglejtés, beszédtempó, szünet) fejlesztjük, a nyelvhez, irodalomhoz való kötődést erősítjük. Kis alkalmi műsorok elkészítése, szituációs játékok beépítése a nyilvános szereplésre készíti föl a tanulókat. Az anyanyelvi órán előadott beszámolók, tartalmi kivonatok, szónoklatok a tanulók számára lehetőséget adnak a memorizálás, az önellenőrzés gyakorlására. A nyelvi és kommunikációs játékok és vetélkedők, felszíthatják az anyanyelv iránti érdeklődést, a kutatói kedvet, az alkotókészséget. A szónoklatok előadása, megbeszélése fejleszti a vitakészséget, növelheti a tanuló magabiztosságát, az összefogott, logikus érvelés gyakorlati megvalósítást eredményezi, a parlamentarizmus szabályainak a betartására kötelez.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJÁ, SEGÉDESZKÖZEI

Projektumi munka. A tanár ismerve tanulói képességeit és érdeklődési körét maga dönt a munkaformákról, projektumokról. A nyelvi ismereteknél a tanár felébreszti az érdeklődést a *dialektus, szociolektus, digilektus kérdésköre* iránt (névadási, köszönési szokások, kontaktusváltozatok, az internet, a blogok hatása, vélemény- és ízlésformáló ereje), vitát gerjeszt az alulstilizált, ironikus, értekszeptikus magas irodalom, a populáris kultúra és az internet által terjesztett giccs összefüggéseiről. Ezzel egy szociolingvisztikai alapvetésű tudományos munka indulhat be gyűjtés és a szakirodalom tanulmányozása révén. Ennek eredményeképpen az évek során egyre terebélyesedő gyűjtőmunka, majd esszék, értekezések születhetnek meg. A dolgozatok készítésekor fölhasználható a nyelvi ismereteknél feltüntetett szakirodalom is.

Az irodalomoktatással karöltve a munka felölelheti a családfakutatást, népköltészeti alkotások gyűjtését (szólások, közmondások, anekdoták), néprajzi értékeink (ünnepek, az ünnep díszletei, viselet, népi vallásosság, népi építészeti), kultikus emlékeink (középkori építészeti alkotások, szecessziós építészeti) megismerését, bemutatását, a hagyományban, közösségi kultúrában betöltött szerepének méltatását. A fesztiválok, táborok mint közösségformáló társadalmi események, (kör)interjú készítése egy-egy rendezvény kapcsán.

Az intertextualitás nyelvemlékeinkhez kötődő nyelvi megnyilvánulási formáinak vizsgálatához a tanár maga is választhat szövegeket, vagy az alábbiakból meríthet: Kosztolányi Dezső: *Halotti beszéd*, Márai Sándor: *Halotti beszéd*, Weöres Sándor: *Mária siralma*, Utassy József: *Választ világomtul*, Tóth Krisztina: *Vogymuk, A világ minden országa stb.*

Fordításelemzéshez ajánlott pl. az elsős irodalmi anyaghoz kötődő világirodalmi alkotások és fordításaik összevetése az újralfordított művek részleteinek elemzése, nyelvi- stilisztikai-nyelvváltozatbeli szempontok figyelembevételével: Villon-fordítások, átírások, Walther von der Vogelweide versei, a Nibelung-ének több fordításban. Természetesen vita is fűződhet hozzá, szükséges-e az új fordítás, a művek rövidítése, mit nyújt a művek újírása/újraértelmezése. Líraiság, hangulatiság, zeneiség vizsgálata mellett a képiség összevetése: Például az erkélyjelenet és a bái jelenet metaforáinak kognitív és stilisztikai szempontú elemzése és értelmezése William Shakespeare *Romeo és Júlia* című művében és fordításaiban.

Szakirodalmi anyag a kommunikációs kultúra tanításához:

Szövegértési, -alkotási tevékenységeknél, beszédtechnikai gyakorlatoknál hasznosan forgatható segédkönyvek, munkafüzetek: Samu Ágnes: *Kreatív írás. Az ötlettől a kész írásműig*.

A fogalmazás tanítása másképp, Umberto Eco: *Hogyan írjunk szakdolgozatot?* Bíró Yvette: Marie-Genevieve Ripeau: *Egy akt fölötöztetése*. Montágh Imre: *Tiszta beszéd*.

A retorikai ismeretek tanításához ajánlható: Aczél Petra: *Neked van igazad? Érvelés és meggyőzés a gyakorlatban*, Aczél Petra: *Médiaretorika*.

Internetes kiadásban is elérhető források:

Petres Csizmadia Gabriella: *Élményszerű szövegértés, szövegértelmezés és szövegalkotás*, Pethőné Nagy Csilla: *Módszertani kézikönyv*, Weltner Mariann (fejlesztő): *Gyakorlatias szövegértési feladatok (tanári útmutató) szövegei*: pl. Konrád György: *A város és az emlékezet. Négyezer támadás évente (Felmérték, hogy miért hackelnek a hackerek)* stb. Kun Gabi: *27 írásgyakorlat, hogy újra szárnyaljon a kreativitásod*. Katona Edit: *A szerelmes beszéd metaforái Ady Endre Héja-nász az avaron című versében és szerb nyelvű fordításaiban*.

A retorikai ismeretek bővítését segíti, az eszköztár gazdagítását szolgálja az egyetemisták Kossuth-szónokversenyeinek (interneten is elérhető) két gyűjteményes kötete. *A bemutató beszéd* és a *Politikai beszéd*. Bán Zsófia *Van egy jó szava?* című beszéde és egészében a *Dilemma – Disputa – Demokrácia* című kötet internetes kiadása.

Záró módszertani megjegyzések

A tanárnak ismertetnie kell a tanulókkal a tantárgy tervét, tartalmát és a munkamódszereket, fel kell hívnia a figyelmüket annak fontosságára, hogy tervszerűen és folyamatosan dolgozzanak, hogy a források sok-

oldalú használatára készüljenek föl. A tanulás tanulása a diákok egyik alapvető feladata, ehhez kell segítséget nyújtania a tanárnak.

A projektumokat időben meg kell tervezni, hogy legyen idő az alapos kutatómunkára, a források tanulmányozására, a gyűjtésre, a konzultációkra. Ezt a tanmenet készítésekor is figyelembe kell vennie a magyartanárnak, mert csak így módon válhat hatékonyra a kutatómunka.

A tanár egy-egy téma feldolgozása során megítéli hány órát kell szánnia egyes témákra, maga irányozza elő és tervezi meg a munka dinamikáját, beleértve a megértés különböző szintjeit, valamint a nyelvi és irodalmi tudatos összekapcsolását. A munka során kiderül, melyek azok a témák, amelyek a tanulók érdeklődésére jobban számot tartanak, melyek azok a tartalmak, amelyek megértése és elfogadása nehezebben megy. Ennek fényében alakítja ki és alakítja át, dolgozza ki tanmenetét. Erdemes különböző történelmi, kulturális és műfaji keretekből származó szövegek összehasonlító elemzésével kísérletezni. Nyelvi-stilisztikai jellemzőik kibontakoztatása az egyéni szövegalkotásra is megtermékenyítő hatással lehet.

A nyelvi gimnáziumban a gyűjtő és kutatómunka, az idegen nyelvi párhuzamok, az interdiszciplináris kontextusok különös hangsúlyt kapnak. A diákok nyelvi összevető tevékenység iránti érdeklődését fokozhatjuk érdekes kutatási témákkal, amelyek az anyanyelv és az idegen nyelv mélyebb megismerését egyaránt szolgálhatják.

A feldolgozás folyamata. Egy-egy téma feldolgozása a ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás fokozatosságában valósul meg.

Tevékenységek a tanórán. A nyelvtani jelenségeket, kifejezések és fogalmak tanítását a kommunikációs kultúra gyakorlatsoraihoz, valamint az irodalomból tanult alkotásokhoz kötjük, így valósítjuk meg a két tantárgy egységét. A közvetlen munkában, a fő módszertani és munkaelvek tiszteletben tartása mellett, a megfelelő felvilágosító, logikai és különleges (szakmai) módszereket alkalmazzuk. A módszer megfeleltetése és az elméleti és gyakorlati eljárások egysége kulcsfontosságú a nyelvtan és kommunikációs kultúra sikeressége szempontjából. A szövegértés – szövegalkotás – szövegmondás egységében valósulnak meg a tevékenységek az órán.

Befogadó és alkotótevékenység. Nyelvi és közéleti kérdéseket tárgyaló cikkek, tanulmányok, irodalmi alkotások megismerése, értelmezése, befogadása, az inspiráló kérdésfelvetés és vita hozzájárul a tanulók gondolkodásának a fejlődéséhez, érdeklődésük kiszélesedéséhez, önálló véleményük kibontakozásához, önmegértési folyamataik végbemeneteléséhez. A személyiségfejlődés és a kompetenciák együttes kiteljesedése az alkotótevékenység egyik legbiztosabb bázisa. A megvalósulás módja lehet szóbeli produkció (beszédgyakorlatok, viták, beszélgetések, monológok, szövegmondás), írásbeli produkció (esszé, értekezés, publicisztikai műfajok) és kombinált produkció (referátum és prezentáció, megírt és előadott szónoklat).

Értékelés – a tanulók előrehaladásának értékelése folyamatos és szisztematikus. Értékelni kell a tanuló tevékenységét a munka előkészítő része és az órán végzett munka során, részvételt a mű értelmezésében, azt, hogy milyen gyakran jelentkezik, a felelet minőségét, álláspontjának és érvelésének eredetiségét. Nem mulasztathatjuk el a gyakorlati alkalmazási képesség, a szorgalom, a különleges képességek, a másként gondolkodó tanulók eltérő nézőpontjainak a méltányolását. Az értékelés felöleli az írásbeli szövegalkotást is: évente legfeljebb hat házi feladat, két projektumi munka és/vagy portfólió várható el. Értékelés céljából lehet tervezni felmérést is, hogy közvetlen betekintést nyerjünk a tanulók tudásába.

A tanulók két iskolai dolgozatot (esszét/szónoklatot) írnak.

A felkínált projektumi témák közül legalább kettőt feldolgozunk a tanév során.

III. A TANÍTÁS ÉS TANULÁS FIGYELEMMEL KÍSÉRÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A standard, szummatív (összegző-lezáró) értékelés általában a tanulási folyamatok egy-egy szakaszának lezárásakor kerül alkalmazásra, standardizált mérőeszközökkel (írásbeli és szóbeli tudásfelmérő, esszé, tesztek). Mivel fennáll a veszély, hogy ez kampányszerű és osztályzatorientált tanulást eredményez a tanulóknál, e mellett az oktatáshoz való korszerű hozzáállás jegyében más értékelési módokat is al-

kalmazunk, például a formatív (alakító-segítő) értékelést. Ez a tanulási folyamatra vonatkozóan ad átfogó minősítést a tanulók teljesítményéről, kompetenciái fejlődéséről. Az ilyen jellegű értékelés információt nyújt a tanárnak és a tanulóknak is egyaránt arról, milyen kompetenciákat fejlesztett ki, melyeket kevésbé, és a tanítás során használt módszerek hatékonyságáról is visszajelzéseket kap a tanár. A formatív értékelés folyamán a tanár különféle technikák alkalmazásával (portfóliók, feljegyzések, tanulói naplók, visszajelzések, megbeszélések, kérdések, rávezetés, tanulói önértékelés, társak értékelése, csoportmegbeszélés, követelmény minták, példatárak alkalmazása, diagnosztikus teszt stb.) adatokat gyűjt a tanuló teljesítményéről. A formatív értékelés eredményét a tanítási ciklus végén szummatív módon – osztályzattal is ki kell mutatni. Az ilyen osztályzatnak akkor van értelme, ha magában foglalja a tanuló minden teljesítményét, ha a tanuló rendszeres figyelemmel kísérelően alapul, kialakítása objektív és professzionális.

A tervezés, megvalósítás, figyelemmel kísérés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének figyelemmel kísérése mellett a tanár folyamatosan kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, saját magát és a munkáját. Az önértékelés a köznevelési rendszer minőségének javítását szolgálja: mindazt, ami hatékonynak és megfelelőnek bizonyult, a pedagógus használni fogja a tanítási gyakorlatban, ami kevésbé hatékony, vagy nem vezetett eredményhez, azt fejlesztenie kell.

IRODALOM

Az *Irodalom* tantárgy tanulásának célja az olvasóvá nevelés; az irodalmi művek értelmezésére és értékelésére való képesség fejlesztése; a kritikai gondolkodás fejlesztése; a humanista oktatás és nevelés értékeinek afirmálása és elfogadása; a személyes, nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyar nép, valamint más népek és etnikai közösségek hagyományainak és kultúrájának a megismeretése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Ismeri a nemzeti kulturális örökség részét képező, korosztályának megfelelő magyar irodalmi alkotásokat, megismeri a világirodalom remekműveit és az irodalmi szövegek értelmezésének alapelveit. Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókincse folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Az olvasást az ön- és világértés eszközeként tekinti. Fokozatosan olvasóvá válik, saját ízlése alapján választja meg olvasmányait, igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkulturáját. Tiszteli, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelvváltozatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizzé és ápolja anyanyelvét.

Ismeri az iskolai tantervben kötelezően előírányzott irodalmi műveket, és el tudja őket helyezni az alkotói opusban és az irodalomtörténet kontextusában. Tisztában van a korstílusok, irányzatok alapvető poétikai-stilisztikai jellemzőivel a magyar és a világirodalomban. Felismeri a szövegek nyelvi, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit, és példák-kal támasztja alá megállapításait. Kialakulnak olvasási szokásai, meg-tapasztalja az olvasás önmegértésben betöltött szerepét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasz-nálat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszérszés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépí-tését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Ösz-szetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szaba-tosan közli gondolatait. Kialakult olvasói ízlése van. Megért és értel-mez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkciójáról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a mé-diaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti kor-szakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelv-változatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek gramma-tikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegten). Stilisztikai ismere-teinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókincse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tud-ását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, válto-zatos kifejezőmód lehetőségével.

Gyakorlottan értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzene-tét, szerkezeti, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit. Isme-ri és alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat az irodalmi művek értelmezésekor. A szöveg értő olvasójává válik. Önállóan felismeri és elemzi az irodalmi művek alapkérdéseit, véleményét meggyőző érvek-kel támasztja alá. Átlátja az irodalom és más művészetek közötti kap-csolatok természetét és jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek haszná-latával és az internetes információszérszés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabá-lyoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírányzott összetett iro-dalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szak-szövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyé-ni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szép-irodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátossága-ihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás). Művé-szetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermediális összefü-gések feltárására.

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban

(szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kont-extusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elem-zésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasz-nálat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen hasz-nálja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használa-tának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-doku-mentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jel-lelmzőiről, funkciójáról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegten). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelv-észet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészí-tésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsola-tok természetét.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK: Irodalom

Alapszint

Érthetően és folyékonyan olvas. Alkalmassá válik irodalmi és nem irodalmi szövegek értő olvasására, megért és parafrázál rövi-debb, egyszerűbb irodalmi szövegeket. Képes röviden megfogalmaz-ni az irodalmi mű témáját, és felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben. Ismeri a tantervben előírányzott irodalmi mű-veket, alkotói munkásságát és az irodalmi korszakok legfontosabb tar-talmi-formai jellemzőit. Különbséget tesz szóbeli és írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit, valamint ezek kapcsolatrendszerét. Felismeri az irodalmi alkotások formai, stilisztikai és műfaji jegyeit, meg tudja fogalmazni a szövegviláguk témáját és jellemzőit. Értelmezi a rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegekhez kötődő kérdéseket. Megérti, miért fontos az olvasás személyiségének formálása, szókincsének gyarapítása szempontjából. Benyomásainak és következtetéseinek kifejtésekor irodalmi és nem irodalmi szövegek példáira hivatkozik. Képes megkülönböztetni a szó szerinti és átvitt ér-telmű, metaforikus tartalmakat. El tudja helyezni az irodalmat a mű-vészetek rendszerében (zene, film, képzőművészet, színművészet stb.). Interdiszciplináris ismereteket szerez.

Középszint

Ismeri az alapvető olvasási stratégiákat, és alkalmazni tudja őket az adott olvasási helyzetekben. Sokrétűen értelmez és kritikusan átgon-dol hosszabb terjedelmű, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szöve-geket. A tanterv szerint szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíci-ójának, jelentésrétegének legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit. Ismeri az alapvető irodalmi, irodalomelméleti fo-galmakat, kifejezéseket, és a célnak megfelelően alkalmazza őket az irodalmi művek értelmezésekor. Önállóan elemzi az irodalmi alkotá-sokhoz fűződő kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Ké-pes feltárni a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi az irodalmi művek közötti intertext-uális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket. Egyértelműen állást foglal az olvasott szöveggel kapcsolatban. Önállóan választ olvasmányt a kor-osztálynak megfelelő irodalom köréből. Olvasói érdeklődést mutat. Érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudá-sa fejlesztésében. Kutatói szemlélettel, alkotó módon tesz szert olyan olvasói jártasságra, amit használni tud a különböző irodalmi művek és műfajok tanulmányozása során, és amellyel fejleszti irodalmi, nyelvi, kulturális és nemzeti identitását.

Haladó szint

Élvezettel, kutatói érdeklődéssel és kritikai szemlélettel olvas, értelmez és értékkel összetett, a tanterv által előírt irodalmi és nem iro-dalmi szövegeket, de ajánlott és önállóan választott műveket is szíve-

sen forgat és értelmez. Önállóan ismeri fel és értelmezi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Több szempontot érvényesít az irodalmi művek értelmezésekor, és képes őket intermediális és interdiszciplináris kontextusba helyezni: összekötni más művészeti ágakkal és tudományterületekkel. Jártasságot szerez az irodalmi művek kiemelt tematikai, formai-stilisztikai jellemzőinek összehasonlításában. Fejlett érvelő technikával ismerteti véleményét a szövegről, és fogalmazza meg következtetéseit. A tantervben előírányzott irodalmi művek értelmezésekor behatóan tanulmányozza a nyomtatott és elektronikus szakirodalmat. Az olvasási feladattal összhangban álló olvasási stratégiákat

alkalmaz. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejlesztí érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tud irodalmi műveket ajánlani másoknak, és megindokolja a választását. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. A fordítási irodalom megismerése révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Kritikai szemléletet tanúsít az irodalmi alkotásokhoz kötődő szakirodalom internetes forrásaiból való választáskor, előnyben részesíti az értéktérmető folyóiratokat.

Osztály **első**
Évi óraszám **111 óra (3 óra hetente)**

Tudásszabványok ¹	KIMENET Az első osztály elvégzését követően a diák képes lesz a következőkre:	TEMATIKUS EGYSÉGEK és kulcsfogalmak
<p>2.MNY.1.2.1. Különbséget tesz a szóbeli és az írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit és kapcsolatrendszerét. Felismeri a prózai és verses formát, és különbséget tesz a dráma, epika és a líra műneme között. Ismeri a ritmusfajtaikat (ütemhangsúlyos és időmértékes verselés), felismeri a sortípusokat, strófászerkezeteket és versformákat (hexameter, pávers, tercina, szonett, ballada, képvers), és megkülönbözteti a kötött és a szabad verset. 2.MNY.1.2.2. Elhatároja egymástól az irodalmi alkotás szerzőjét a mű elbeszélőjétől, a dráma szereplőjétől, illetve a lírai éntől. Ismeri a szépirodalmi mű szerkezetének alapelemeit: téma, motívum; cselekmény, a cselekmény ideje és helyszíne; 1. és 3. személyű elbeszélés; leírás típusai; monológ és párbeszéd. Ismeri az alábbi műfajok jellemzőit: dal, elégia, himnusz, óda, mítosz, adoma, anekdota, eposz, epigramma, novella, elbeszélés, kaland-, család-, történelmi, levélregény, tragédia, komédia. Részletek alapján felismeri az átmeneti műfajokat (ballada, verses regény).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – képet alkot az irodalomról mint létformáról és művészetről; – megtapasztalja az olvasás élményét; – fejlődik benne a kritikai látásmód, az egyéni véleményformálás vezérli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegek elemzésékor is; – tisztában van az irodalomnak a kultúrában és a művészetek rendszerében elfoglalt helyével és szerepével; – művészetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermediális összefüggések feltárására; – elsajátítja az irodalomtudományi alapfogalmakat, az irodalom hermeneutikai és recepcióesztétikai aspektusait; – az irodalmat hálózatos szövevényként, művészeti és diszciplináris diskurzusok rendszerében értelmezi; – véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül; – rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű jellemvonásaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás); – a házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül; 	<p>IRODALOM</p> <p>Az irodalom létformája. A szövegszerű világtérítés.</p> <p>Az irodalomról való gondolkodás útjai.</p> <p>Alteritás és irodalom. Antik kultúra és világtérítés.</p> <p>A középkor és a reneszánsz szemléletmódja és irodalma.</p>
<p>2.MNY.1.2.5. A tantervben előírányzott irodalmi szöveg nyomán egyszerű következtetést fogalmaz meg szépirodalmi és nem szépirodalmi példákra hivatkozva, szóhasználatába beépíti az olvasott szöveg fogalomrendszerét. Megismerkedik a magyar nemzeti kultúra kialakulásának folyamatával és intézményeivel. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. Felismeri és megnevezi a magyar nemzeti és kulturális elemeket a művekben. 2.MNY.1.2.6. Különbséget tesz az ugyanazt vagy hasonló témát, karaktereket és eseményeket feldolgozó szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveg között. Megérti a rövidebb, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket és parafrázisukat. Felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben. 2.MNY.1.2.7. Elemzi és értelmezi a tantervben előírányzott rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegben felvetett kérdéseket, gondolatot vagy üzenetet, és érveit az alapszövegre alapozza. Az irodalmi művek alapján megfogalmazza az irodalmi mű keltette esztétikai élményt. 2.MNY.2.2.2. A tantervben előírányzott irodalmi műben vagy annak részletében felismeri és felsorolja a lírai, epikai és drámai műnem sajátosságait, és megkülönbözteti az alapvető irodalmi műfajokat, amelyekhez ezek a művek tartoznak. Felismeri az alábbi műfajokat: életrajz, önéletrajz, napló, útleírás, emlékirat és a tudományos ismeretterjesztő szövegek. Megnevezi a következő műfajok jellemzőit: ekloga, episztoła, planctus, zsoltár; parainesis, pikareszk-, eszme-, fejlődés-, tudat-, lélekábrázoló, utópikus, fantasztikus, társadalmi, dokumentumregény; antik, reneszánsz, klasszicista, epikus, abszurd dráma. Felismeri az átmeneti műfajokat (mesedráma, drámai költemény, filozófiai dráma, prózavers, tragikomédia).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ismeri az irodalmi korszak- és műfajelméleti fogalmakat; – ismeri a mitológia, a mítosz, a mitikus világtérítés, a mitológiai utalásrendszer és az áthagyományozódás jelenségét; – ismeri a mítoszkritika fogalmát és eljárásait; ismeri a mitológiai történeteket és felismeri őket a kulturális áthagyományozódás történetében; – ismeri elődeink kultúráját, hitvilágát és irodalmát; – ismeri az ösköltészet, és a szóbeli irodalom fogalmát; – betekintést nyer a honfoglalás kori magyarok kultúrájába; – ismeri az ókori irodalmat mint átfogó kultúrtörténeti határendszeret; – ismeri a jelentős ókori alkotókat és műveiket; – ismeri a műfaj történet ókori vonatkozásait és jelenségeit; – ismeri az antik időmértékes verselést és annak az újkori irodalomban betöltött szerepét; – értelmezi a jelentős ókori irodalmi opusokat történeti- poétikai szempontból valamint követi ezek továbbélését; – felismeri a kapcsolati rendszereket, az intertextuális vonzatokat, a továbbhagyományozódás jelenségeit; – betekintést nyer a középkori egyetemes európai kultúrába, elsajátítja a róla szóló ismereteket; – felismeri az európai középkori irodalom összefüggéseit: ismeri az egyházi és a világi irodalom alkotásait; ismeretekkel rendelkezik a középkori kultúra világáról, összetevőiről; a kereszténység kulturális, művészeti és irodalmi létformáiról és megnyilvánulásairól; – ismeretekkel rendelkezik a vallásos világtérítés irodalmi tapasztalatairól; az egyházi irodalmi kultúráról; – ismeri az egyházi és világi irodalom fogalmát, jelenségeit, műfajait, műveit és művelőit; – ismeri a kolostori irodalom formáit, illetve a lovagi kultúrát; – szövegismerettel rendelkezik, és értelmezési- elemzési tapasztalatot szerez a középkori európai és magyar irodalom köréből; – betekintése van a szövegmélték, az írásbeliség és az anyanyelvűség, a kódexirodalom, az anyanyelvi irodalom kezdeteinek és kialakulásának folyamataiba; 	<p>KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA</p> <p>Szövegértés – szövegalkotás – szövegmondás</p> <p>Adatbázisok használata: könyv-, könyvtár- és internetismeret</p>

<p>2.MNY.2.2.5. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő társadalmi kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét.</p> <p>Felismeri a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi és megnevezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat.</p> <p>Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.2.2.6. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből.</p> <p>Olvasói kíváncsiságot mutat, érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Hosszabb terjedelmű egyszerűbb nyelvű és szerkezetű irodalmi és nem irodalmi szövegrészletet sokrétűen értelmez. Megnevezi és ismereteire hivatkozva elemzi a különböző irodalmi műveket: műfaji, nyelvi és kulturális szempontok, valamint a nemzeti jellemzők (népi kultúra, művelődéstörténet, néphagyomány stb.) szerint. (Az interpretációba vonjuk be a regionális kultúraszempontjait, a helyi írói kultuszok ismeretét is.)</p> <p>2.MNY.3.2.1. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejlesztí érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját.</p> <p>Tudatosan alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat. Képes irodalmi és nem irodalmi fogalmak meghatározására. Ismeri a már korábbiakon túl a drámai, epikai, lírai, az alteritás, ambivalens, anticipáció, epigon, filológia, kánon, profán fogalmak jelentését stb.</p> <p>2.MNY.3.2.5. Olvasmányai, illetve fordítások révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Párhuzamot von a klasszikus és a kortárs irodalmi alkotások tematikai, stilisztikai, motivikus, formai sajátosságai között, önállóan fedez fel közöttük intertextuális összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.3.2.8. Ajánlást fogalmaz meg irodalmi művekhez, és megindokolja a választását.</p> <p>2.MNY.1.3.1. Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát; kulturált nyelvi magatartás jellemzi (meghallgatja és tiszteletben tartja mások véleményét, saját gondolatait a beszédhelyzetnek megfelelően fejt ki), betartja az internetes kommunikáció illemszabályait; folyékonyan és érthetően olvas fel szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket; kifejezően, szövegűen mond el rövidebb szövegrészleteket, memoriterek. A tananyaggal, a mindennapi élettel kapcsolatos megnyilatkozásaiban a megfelelő szó- és nyelvhasználatra törekszik az alkalomhoz, helyzethez, beszéd társakhoz és témához igazodva, valamint ügyel a nem nyelvi kifejezőeszközök (testtartás, arcjáték, gesztikuláció) használatára.</p> <p>Figyelmesen és értőn hallgatja a közepes nehézségű fejtegetést (pl. előadást) nyelvi, irodalmi és művelődési témákról; előadás közben tud jegyzetelni.</p> <p>2.MNY.1.3.2. Rövid, összefüggő, logikus felépítésű beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot különböző szövegtípusokban és műfajokban. Tartja magát az alaptémához. Alkalmazza az elbeszélő, leíró és érvelő közlésmódokat. Összefoglal egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveget kiemelve a lényeges vagy érdekes részleteket. Röviden megfogalmazza olvasmányélményét vagy más művészi alkotás keltette érzelmeit, gondolatait.</p> <p>2.MNY.1.3.3. Irodalmi, nyelvi, művelődési témákkal, illetve a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos véleménycserében, vitában mások véleményét meghallgatja, és figyelembe veszi azt saját egyszerűbb érvelő szövegének megalkotásakor. A szóban vagy írásban felvázolt álláspontját érvekkel támasztja alá.</p> <p>2.MNY.1.3.5. Megérti a rövid szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket: megkülönbözteti a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus jelentéseket. Felismeri a szavak többletjelentését az adott kontextusban, az ismeretlen szavak jelentését kikövetkezteti a szövegkörnyezetből.</p> <p>Meghatározza a szöveg legfontosabb gondolatait, tételeit.</p> <p>Figyelemmel kíséri egy- egy gondolat szövegben belüli és szövegek közötti alakulását, viszonyrendszerét.</p> <p>2.MNY.1.3.6. Rövidebb, egyszerű, a tananyaghoz kapcsolódó szövegek (szakszövegek, tudományos- ismeretterjesztő szövegek, médiaszövegek) olvasásakor különböző olvasástípusokat érvényesít (ismeretszerző, tanulási célú, élményszerző, információkereső, áttekintő, javító, ellenőrző olvasás).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – multikulturális és interdiszciplináris; nyelvközi és kapcsolattörténeti ismeretekre tett szert; – tudatosodik benne a hagyomány és örökség viszonyrendszerének jelentősége a művészetben és a műalkotásban; – ismeri a reneszánsz szellemiségét és művészeti alakzatait, irányzatait; – önálló interpretációs készségre és gyakorlatra tesz szert; – felismeri az interdiszciplináris és intertextuális kapcsolatokat; – felismeri az irodalmi korszakok és jelenségek közötti átfedéseket, összefüggéseket és átjárhatóságot; – felismeri és értelmezi a trópusokat és stilisztikai alakzatokat az irodalmi művekben; 	<ul style="list-style-type: none"> – a nyilvános beszéd, a közszereplés főbb nyelvi és viselkedésszerű kritériumait alkalmazza előbeszédben, felolvasásban, memoriterek szövegű előadásában, adott témáról szóló szóbeli előadásban; – szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban alkalmazza a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat; – használja a helyesírást segítő eszközöket (helyesírási kézikönyvek és számítógépes helyesírási-ellenőrző programok); – szöveggalkotásnál különböző stílusrétegek és szövegműfajok sajátosságait (alkotási szabályait, eszköztárát) alkalmazza; – ismeri a szöveg szervezésének és szerkesztésének elveit, és szöveggalkotásnál alkalmazza is az ismereteit; – szépirodalmi és más jellegű szövegek befogadásánál alkalmazza az értő (szó szerinti), az interpretáló (értelmező), a kritikai (bíráló) és a kreatív (alkotó) olvasást; – képes az önálló információszerzésre és -feldolgozásra beleértve az új digitális információforrások felhasználását is; – tud vázlatot készíteni, jegyzetelni, helyesen megjelölni a forrást és idézni; – képes az eredeti magyar szöveg és idegen nyelvű fordításának összevetésére;
---	--	--

Alkalmazza a javasolt olvasási stratégiákat (előzetes tudás aktiválása, az információk rangsorolása, a szöveg és a szerző kérdése, különböző érzékszervi képek előhívása, következtetés levonása, újraelmondás vagy szintetizálás, javító stratégiák használata) lineáris és nem lineáris szövegekre egyaránt.	
--	--

- 1 A tudásszabványok az **általános középiskolai oktatás befejezéséig** valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont így módon folyamatosan új szemszögből szemlélhetővé, megismerhetővé, bővíthetővé és rendszerezhetővé válnak.
- A Magyar nyelv és irodalom tantárgy és az általa felölelt területek bonyolultsága folytán fontos, hogy a középfokú oktatás mind a négy éve folyamán fokozatosan valamennyi tudásszabvány megvalósítása sorra kerüljön, azzal, hogy egyes tudásszabványok valamely kimenethez konkrétan is kötődnek.

Kulcsszavak: ókori irodalom, középkori irodalom, a humanizmus és a reneszánsz irodalma, interdiszciplináris és intermediális megközelítés.

ÚTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

Az *Irodalom* tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, ami lehetővé teszi a tanulóknak, hogy fejlesszék tudásukat, értékeiket és funkcionális készségeiket, melyeket használni tudnak a továbbtanulás során, szakmai munkájukban és a mindennapi életben; kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és a nemzetközi kulturális örökség őrzéséhez kell; felkészüljenek egy multikulturális társadalomban való életre; általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságának és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv és irodalom korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolat- és tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, megfelelést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása. A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előirányzott kimenetek megvalósításában.

A minősítő értékelés mellett a tanár fektessen nagyobb hangsúlyt a fejlesztő értékelésre. A tanulók munkájának értékelése ne a hibákra, hiányosságokra való rámutatás, és emiatti büntetés eszköze legyen, hanem sokkal inkább a tanulók eredményeinek, kreativitásának jutalmazása, ezzel motiválhatjuk az irodalom iránti érdeklődésüket, elkötelezettségüket. A fejlesztő értékelés jó eszköze a gamifikáció, aminek a lényege, hogy a diákok aktivitását nem kizárólag érdemjegyekkel értékeljük, hanem pontozásos vagy más módszerekkel ösztönözzük őket arra, hogy minél többféle tevékenységet végezzenek az irodalommal való foglalkozás keretén belül. A fejlesztő értékelés célja, hogy a tanár figyelemmel kísérje a tanuló fejlődését, aktivitását, és pozitív visszajelzéssel jutalmazza ezeket.

A tanárnak ösztönöznie kell – elsősorban saját példáján keresztül – a helyi lehetőségeket kihasználva a tanórán kívüli aktivitást is. A tanév során több alkalommal vegyenek részt színházi előadáson, könyvbemutatóon, irodalmi esteken és egyéb kulturális rendezvényeken, amely aktivitásokat az operatív tervben is jelölni kell. A tehetséggondozó gimnázium tanulóinak meg kell szokniuk a kulturális rendezvényeken való részvételre, meg kell tanulniuk mit jelent a közösség tájékozott és felelős tagjának lenni, ezenkívül a tanárnak ösztönöznie kell a tanulókat a különböző versenyeken, vetélkedőkön való részvételre is. Ezen aktivitások motiválására hatékony eszköz a jutalmazás, amit pl. a gamifikációs értékeléssel pontosan lehet szabályozni. Ha a tanuló iskolán kívüli időt, energiát fektet egy-egy versenyen, vetélkedőn való részvételre, azt a tanárnak jutalmaznia kell.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projekt módszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanulópár vagy tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolat), csoportmunka.

A magyar nyelv és irodalom oktatásában használatosak tankönyvek és kézikönyvek (melyeket a Szerb Köztársaság Nemzeti Oktatásügyi Tanácsa hagyott jóvá), továbbá a könyvtári- információs és informatikai anyag a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálja. Célszerű, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és azon túl.

Az irodalmi ismeretek és kommunikációs kultúra területe egységes tantárgyat képez, áthatja és kiegészíti egymást. Emiatt a javasolt óraszám csupán keretszám (az irodalomé 87, a kommunikációs kultúráé pedig 24). A tanítás-tanulás körülményeit tervezésével, amellyel el kell jutni mindhárom terület előirányzott kimeneteinek megvalósításához, a tanár maga fogja meghatározni az óraszámot, miközben figyelemmel kíséri a tanulók eredményeit.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A tehetséggondozó gimnázium első osztálya számára készült irodalmi program négy területbe/tematikai egységbe szerveződik és összhangban áll az első osztály tanulási kimeneteivel (a tanulói teljesítmények szabványainak leírása szerint).

A tanterv kísérletet tesz az irodalomtörténetiség dominanciájának megszüntetésére, az egyenes vonalú, irodalomtörténetre alapozott szerkezetből kitorékosít, kapcsolódási pontokat (linkeket) kínál más korok szerzői, művei, témái stb. felé. Az első tematikai egység célja a tanulók érdeklődésének felkeltése a tantárgy, az olvasás iránt, ezért itt olyan szövegekkel dolgozunk, amelyek közérthetőek és közérdekűek a korosztálynak.

Az internet elterjedésével a lineáris olvasási mód mellett elterjedt a hipertextuális olvasás. Az irodalmat a tanterv is mint hálózatos szövevényt értelmezi, kapcsolatot teremt a társelmélettel (film-művészet, fotó- és képzőművészet, zeneművészet, színház), az ókori és középkori szövegeket kortárs alkotókkal helyezi összefüggésbe (hadtörténet), átjárhatóságot teremt az életművek, az irodalomtörténeti korszakok és irányzatok között, tematikus, motivikus, műfaji kapcsolatokat vizsgál. A témakörökhöz kapcsolódó gazdag szemelvényanyag lehetőséget ad a tanárnak a *válogatásra és továbbgondolásra*. Mivel az irodalom elsősorban művészeti tárgy, annak kreatív-szabad-művészi jellegére helyezzük a hangsúlyt; és mivel a gimnáziumi képzés célja az egyetemi képzésre való felkészítés, tantárgyunk esetében ez elsősorban a gyakorlati és élményközpontú oktatással érhető el.

A 21. század irodalomoktatásának egyik legfontosabb feladata a felgyorsult világban a multitasking gyakorlatához szokott tanulók lelassítása, elmélyülésre, egy-egy mű, gondolat felett való elidőzésre való szoktatás. Ennek eszköze az élményközpontú oktatás, a tanórákon az adott irodalmi mű mély értelmezése, de nem kész értelmezési panelek által, hanem személyes beszélgetések, közös értelmezések alkalmával, és az aktív és ismétlődő tanulói tevékenységek. Az életkori sajátosságoknak és a kor jellegzetességeinek megfelelően az irodalomoktatás a

szélességgel helyett a mélységgel alapján kell hogy szerveződjön, a listázó és ismeretközpontú tudásfelfogás, a kánonteljesség elve helyett a hangsúlyt elsősorban az olvasóvá nevelésre kell fektetni, és minél több alkalmat biztosítani a korosztályt megcélzó közös olvasásokra és az olvasmányélmények alapos megbeszélésére.

Az első osztályos tananyag feldolgozásának a tudásanyag átadása mellett a műértelmező olvasóvá nevelés, a készségfejlesztés, az irodalommal való élményszerű foglalkozás, a hálózatos gondolkodásra nevelés a célja. A hagyományos ismerettartalmakat a mindennapi gyakorlatban időnként új struktúrákba is rendezhetjük (pl. projektoktatás). A 21. század munkaerőpiaci igényeit figyelembe véve nagy hangsúlyt kell fektetni az együttműködésen alapuló, önálló kutatást és problémamegoldást igénylő csoportfeladatokra. A passzív, befogadó majd reprodukáló tanulás helyett az aktív, önálló, produktív tanulást szorgalmazzuk!

Teremtünk az irodalomórán hermeneutikai szituációt, hívjuk fel a tanulók figyelmét az egyéni értelmezések, olvasatok fontosságára! Kerüljön előtérbe a szövegértés, a kreatív szövegalkotás, a szövegközi kapcsolatok működésének megfigyeltetése! Sarkalljuk a diákokat az önálló nézőpont megválasztására és saját véleményük kialakítására! A szövegélmény kialakítása érdekében alkalmazzuk a drámapedagógiai módszert, a színjátszást! Az írott szöveghordozók mellett az új médiumok használatát is ösztönözhetjük.

A szövegek interpretációjánál koncentrálnunk a művek egymással, illetve a mai befogadóval folytatott párbeszédére, mozgósítsuk a tanulók olvasói tapasztalatait! A tartalomkivonatokat, adatokat, korábbi (lezárt) értelmezéseket ismertetések helyett a szövegélmény kialakítása legyen a cél.

Bővül a tudás az irodalomelméleti fogalmakról, amelyeket az általános iskolában dolgoztak fel, és új fogalmakat vezetnek be. A feldolgozott fogalmak új történelmi kontextust kapnak, az új fogalmakat pedig azért vezetnek be, hogy megerősítsék a befogadóképességet. A magyar nyelv és irodalom tanítási-tanulási programja a következő irodalomelméleti fogalmak feldolgozását vagy megerősítését irányozza elő:

Lírai költészet: a lírai költészet jellegzetességei; a lírai költészet műfajai; a lírai műfajok határán; a versbeszélő; rím és ritmus.

Epika: az epikai jellegzetességei; műfajai: eposz (hőskölte-mény), eposzi hős, eposzi kellékek; elbeszélés, novella, regény; legenda és monda, mese; narráció (elbeszélés) első, második és harmadik személyben; leírás (deskripció), dialógus, monológ, belső monológ; narrátor (elbeszélő); retrospektív és kronologikus elbeszélés; epizód, kitérés.

Dráma: a drámai irodalom jellegzetességei, drámaelméletek; a drámai irodalom eredete és műfajai: tragédia, komédia, szűkebb értelemben vett dráma; drámai konfliktus; színház; antik dráma; drámaegységek: prologus, jelenet, felvonás; tragédia, tragikus konfliktus, tragikus hős; főszereplő, ellenfél; katarzis; komédia (helyzetkomikum és jellemkomikum); jellemdráma és analitikus dráma; commedia dell'arte; a drámai szöveg színpadi megvalósítása.

Verselés: ütemhangsúlyos és időmértékes verselés; verssor, kötött ritmusú és szabad vers; hexameter; strófa, a versszak és jellemzői; rímek fajtái; cezúra, szonett, tercina, canzone, Balassi-strófa.

Stilisztikai alapfogalmak: a stílus fogalma; alakzat és trópusok, allegória, metafora (kognitív metafora), metonímia, alliteráció, asz-szonánc, fokozás, ellipszis, eufemizmus, inverzió, irónia, szarkazmus, kontraszt (antitézis), komparáció (összehasonlítás), hangutánzó szavak, megszemélyesítés, szimbólum, hiperbola.

TERÜLET: IRODALMI ISMERETEK

Javaslatok az egyes fejezetek feldolgozásához:

I. Az irodalom létformája. A szövegszerű világtérítés. A tematikus egységeket szövegértelmezések segítségével dolgozzuk fel.

– Életkori sajátosságoknak megfelelő problémák és szövegek.

Tematikai fókusz: szülő – gyerek, egyén – közösség, diák – iskola, diákszerelem, barátság, beavatás.

Poétikai fókusz: iskola-narratíva, nézőpontváltás, narrátor – szerző – befogadó, konnotáció, denotáció, megértés és interpretáció, fikció – valóság, toposz, archetípus, motivikus összefüggések

Olvasmányok: Kosztolányi Dezső: *A kulcs*, Fánika, Csáth Géza: *Mesék, amelyek rosszul végződnek*, Ady Endre: *Muskétás tanár úr*, Sylvia Plath: *Beavatás*.

Filmes kapcsolatok: *Holt költők társasága* (rendező: Peter Weir), *Egy különös srác feljegyzései* (rendező: Stephen Chbosky), *Valahol Európában* (rendező: Radványi Géza).

Kultikus helyek: kultuszeremtés a szülőföldön, helyismeret, írói szülőházak, emléktáblák, kilépés a tanteremből.

– Utópia és disztópia. Az utópia és a disztópia fogalma, valamint a lehetséges jövőképek.

Tematikai fókusz: társadalomelméletek (néhány tudós kiemelése), a könyv mint vesztélyforrás, a szubjektum pozíciójának megkérdőjelezése, az uniformizálás problémaköre, totalitárius rendszerek.

Poétikai fókusz: az irodalom határterületei, teoretikus és szépirodalmi utópiák határvonalai, fantasztikum, a robinzonád problémájának felelevenítése, a könyv mint motívum.

Olvasmányok: George Orwell: *1984* (részlet), Jonathan Swift: *Gulliver utazásai* (részlet), Déry Tibor: *G. A. úr X-ben* (részlet), William Golding: *A legyek ura*, mai aktuális szövegek feldolgozása (Pl. Suzanne Collins: *Az éhezők viadala*, Margaret Atwood: *A szolgálólány meséje*, Philip K. Dick művei).

Filmes kapcsolatok: *451 Fahrenheit* (Ray Bradbury regénye és két filmfeldolgozás összehasonlító értelmezése), *Black Mirror* (*Fekete tükör*) egyes epizódjai.

– A mitikus világkép. Mítoszok és a mitológia hősei. Mítoszparafrázis.

Tematikai fókusz: konkrét mítoszok és hiedelmek: Gilgames, görög, római mitológia, Biblia, ősi magyar hitvilág. A Jó és Rossz küzdelme. Sötétség és Világosság.

Poétikai fókusz: mítosz és mitológia, őskori, ókori, naiv világkép, teremtésmítoszok, apokalipszis, fantasztikus hiedelmek, mitológiai téma, mítosztravesztia, mondák és legendák, mítoszok továbbélése: út a fantasy irodalom felé. A kánon és az apokrif fogalma.

Olvasmányok: *Gilgames-eposz* (Teremtéstörténet, özönvíz. Szerelem, barátság, sziget, halál.), *Biblia* (Teremtéstörténet, Kiűzetés a Paradicsomból, Káin és Ábel, Bábel tornya, Özönvíz, Jónás története, Jelenések könyve. Érintkezési pontok a Gilgames-eposz és a Biblia között.), Kosztolányi Dezső: *Káin* (Káin-szövegek összevetése), Mészöly Miklós: *Saulus* (részlet), Néhány rövidebb Pilinszky-vers értelmezése.

Görög és római mitológia (Az istenek születése, Prométheusz; a következő mitológiai szereplők közül válasszunk ki néhányat: Narkhisszosz, Perszephóné, Pygmalión, Élektra, Oresztész, Oidipusz, Odüsszeusz és Pénélopé, Médeia, Iphigénia, Orpheusz, Aeneas. Ismerkedés a következő fogalmakkal: nimfa, múzsa, szirén, Olymposz, mitológiai Alvilág.).

Publius Ovidius Naso: *Hősnők levelei* (részletek).

Ősi magyar hitvilág – válogatás a magyar mondákból.

Kalevala (részletek).

Filmes kapcsolatok: John Steinbeck: *Édentől keletre* (regényrészlet és film összevetése), *Jézus Krisztus szupersztár*.

Projekttemák (az alábbi témák közül válogatunk, portfóliót, ki-selődást készítettünk): Apokalipszis az irodalomban és a filmművészetben

Testvérkapcsolat és testvérviszály a művészetekben Az Élekt-ra-téma a művészetekben

Bűn, büntetés, bűnhődés témája a művészetben

Lázadó mitológiai hősök Hűség és „mitikus” szerelem Bibliafor-dítások

Halál és túlvilág Tojásmetafora a mitológiákban

Neil Gaiman mítoszátiratai (pl. *Északi mitológia*, *Amerikai istek*)

II. Az irodalomról való gondolkodás útjai

– Teoretikus tájékozódás.

– Társművészeti diskurzusok.

Interdiszciplináris és -textuális vonatkozások. Kultúrák dialó-gusa. Világirodalom, nemzeti irodalom, regionális irodalom. Szóbeli, írott és digitális irodalom. Az irodalomtudomány fogalma. Ismerkedés a terminológiával. Irodalomelmélet, irodalomtörténet, kritika. Alteritás és modernitás. Hermeneutika és posztmodern hermeneutika. Olvasási

stratégiák. Bevezetés a műfajelméletbe. Líra, epika, dráma és ezek legfontosabb műfajai. Intermediális, kulturális kapcsolatok és irodalom a világhálón. Művészetek együttélése.

Olvasmányok: Umberto Eco: *Hat séta a fikció erdejében* (részlet), válogatás a magyar esszéirodalomból és a médiában megjelent aktuális kritikákból (2 szöveg feldolgozása).

Kreatív írásgyakorlat: esszé és kritika.

III. Alteritás és irodalom. Antik kultúra és világlátás

– A mitikus világlátás. Teoretikus tájékozódás.

A lét transzcendens felfogása. Az organikus világállapot. Mitikus gondolkodás. Mitológia és vallás. Mitológia és művészetek. Mitológia és irodalom. A görög és a római líra képviselői (Szapphó és Anakreón, Horatius, Catullus). Az antik regény problémaköre. A mitológia és az ókori irodalom mint minta, téma és reflexió az európai és a magyar irodalomban, művészetekben.

Tematikai fókusz: Mitológiai történet az irodalomban. Hajózás, utazás és egyéb motívumok.

Poétikai fókusz: Eposz, naiv eposz, időmértékes verselés (hexameter), az eposz továbbélése. Az antikvitás fogalma. Az ókori irodalmak. Történeti korszakok. Eposz/őseposz. Az első és a második eposzhagyomány. Az eposztól való távolodás folyamata a műfajok alakulástörténetében. A műeposz. A nemzeti eposz. Eposzparódia, vígeposz. Tragédia és komédia. Arisztotelész nézetei az eposz és a dráma összehasonlítása kapcsán. A katarziszfogalom.

Olvasmány és szövegértés:

Homérosz: *Iliász* (részlet). A Homérosz-vita. A Trója-történet továbbhagyományozódása a művészetekben és az irodalomban. Az *Odüsszeia* mint az első eposzhagyománytól való elmozdulás jelensége. Az utazás és a hajózás toposza az irodalomban (argonauták). Mai „Odüsszeiák” (filmes kapcsolatok). Az utazás- és a kalandregény összefüggése. A kalandregény történetek.

Aiszkhülosz, Szophoklész. Euripidész (drámarészletek).

Szophoklész: *Antigoné* vagy *Oidipusz király*. A görög dráma és utóélete.

Vergilius: *Aeneis* (részlet). Új Trója-, új Haza-teremtés. Vergilius és Dante, Vergilius és Radnóti. Ovidius. Az Ovidius-történet (A Tómi-metaphora). *Metamorphoses*.

Majtényi Mihály: *Tomiban most ősz van*.

Projekttémák:

Szigetek és szigetlét az antik irodalomban

A görög színház kultúra

Oidipusz és a detektívtörténet

Szapphó és Leszbosz

Trója a művészetekben

IV. A középkor és a reneszánsz szemléletmódja és irodalma

– A középkor mint társadalom- és irodalomtörténeti korszak.

A középkori ember világlátása. A kereszténység. Egyház. Templom. Kolostor. Egyházi iskola. A romanika és gótika. Umberto Eco középkorszemlélete. Kultúrák kapcsolódása.

A kereszténység és Európa.

Teológia és társadalom. A kereszténység egyetemes szimbólumrendszere. Passió és misztérium. A vallomás mint műfaj és ennek továbbélése.

A középkor jellegzetes műfajai.

„Összművészeti jellegzetességei”. A latin és az anyanyelvi kultúra együtt létezése és hatása. Válogatás Walther von der Vogelweide verseiből (Márton László új fordításai).

A lovagi kultúra: Trisztán és Izolda és ennek továbbélése a művészetekben, zeneművészeti kapcsolatok. A Nibelung-ének (Márton László új fordítása), a monda továbbélése (pl. a Térey-életműben).

A középkori állatregény. Róka-regény.

Első magyar nyelvű szöveg- és irodalmi emlékeink.

A középkori balladairódalom. François Villon. Krónika és legenda. Az intelmek műfaja. Gestáink és krónikáink. Szent Istvánhoz és Szent Imréhez fűződő legendák. A kódexirodalom. Legismertebb kódexeink. A haláltánc (Ráskay Lea) és utóélete a magyar irodalomban (pl. Madách Imre: *Az ember tragédiája*, Faludy György: *Haláltánc-ballada*). A középkor halálértelmezése.

A regionális tér középkor-emlékei. Az Aracs-kultusz; a Huszita Biblia; Szerémség, Újlak; A Barbaricum-metaphora. A középkori irodalom kódjai, szövegei a magyar irodalomban.

– Az európai és a magyar reneszánsz kori újrafelfedezése.

Szellemi és társadalmi mozgalmak a reneszánszban. A reneszánsz építészet. Képzőművészet. A reneszánsz embereszmény. A humanizmus. A tudományok helyzete és szerepe a reneszánsz világlátásban. A reneszánsz uralkodó alakja és irodalmi megjelenítései. A reneszánsz műfajai.

Itáliai reneszánsz. Dante, Petrarca, Boccaccio pályaképe.

– Az európai és a magyar reneszánsz kultúra összefüggései.

Az itáliai és a magyar kultúra kapcsolódásai. A Mátyás-történet és -mesék. (Mátyás a néphagyományban: Mátyás a népmesékben és mondákban. Jung Károly és Raffai Judit kutatásai.) Mátyás-ábrázolások a képzőművészetben. A reneszánsz udvari és viselkedés-kultúra. Mátyás király könyvtára. Antonio Bonfini és Galeotto Marzio.

Várady Péter levelezése. A Hunyadi-hagyomány továbbélése a magyar irodalomban.

Janus Pannonius és költészete. Janus Pannonius műfajai.

Balassi Bálint. A Balassi-opus. Balassi műfajai és verstípusai. A Balassi-strófa. A szerelmi versciklus. Júlia-versek. Célia-versek. Balassi költészetének utóélete. A búcsúvers a magyar reneszánsz költészetben: Janus Pannonius. Bornemisza Péter. A reneszánsz szóbeli ének-költészet. A virágének. A bujdosóének.

A reformáció kora, tanai és emblemikus személyiségei. Hit-vita és fabula. (Erasmus és a magyar erasmizmus jelenségei és Erasmus-történetek.) Bornemisza Péter. Szenczi Molnár Albert. Tinódi Lantos Sebestyén. (A krónikás ének és a magyar történeti elbeszélés alakulástörténete.)

Tematikai fókusz: Hit – vallás – egyház. A „sötét” középkor. Szerelem a középkorban. Memento Mori. Reneszánsz – újjászületés. Az új embereszmény.

Poétikai fókusz: Passió, misztérium, vallomás, himnusz, planctus, ütemhangsúlyos verselés, rím, haláltánc, állatmese, lovagregény, lovageposz, trubadúrlíra, legenda, krónika, gesta, ballada, ballade, octáva, Balassi-strófa, virágének, bujdosóének.

Olvasmányok:

Umberto Eco: *A rózsza neve* (részlet). Szent Ágoston *Vallomások* (részletek)

A Carmina Burana szövegeiből

Szent Ambrus himnusai

Déry Tibor: *A kiközösítő* (részletek) Szent Ferenc: *Naphimnusz*

Halotti beszéd és könyörgés (olvasatok) *Ómagyar Mária-síralom* (olvasatok) *Stabat Mater*

Margit-legenda

Válogatás François Villon verseiből

A következő szövegek közül két részlet:

Gárdonyi Géza: *Isten rabjai*, Kodolányi János: *Boldog Margit*, Márai Sándor: *Halotti beszéd*, Kosztolányi Dezső: *Halotti beszéd*.

Villon-fordítók a magyar irodalomban. Villon-átírások: Radnóti Miklós, József Attila, Vas István, Faludy György, Orbán Ottó.

Válogatás Janus Pannonius pajzán epigrammáiból, *Pannónia dicsérete*, *Egy dunántúli mandulafáról*, *Búcsú Váradtól* (a fordítások összevetése).

Balassi Bálint: *A végek dicsérete*, *Egy katonaének*, *Hogy Júliára találja...* Célia-versek, *Búcsúja hazájától*, istenes versei Heltai Gáspár: *Száz fabula* (néhány fabula feldolgozása)

Bornemisza Péter: *Síralmas énnéköm*

Filmes kapcsolatok: *Naptestvér*, *holdnővér* (rendező: Franco Zeffirelli), *A hetedik pecsét* (rendező: Ingmar Bergman), *A rózsza neve* (rendező: Jean-Jacques Annaud), *Trisztán és Izolda* (rendező: Kevin Reynolds), *Luther* (rendező: Eric Till).

Projekttémák:

Arthur király mondaköre

A lovagi eszmény és életvitel Miért nem sötét a középkor? Szent Ágoston élete és filozófiája Heltai nyomdaja

Ezopus meséinek továbbélése és magyar fordításai Tinódi Lantos Sebestyén

A Carmina Burana feldolgozásai

Híres iskolák és diákélet a középkorban Mátvás mesék a Vajdaságban

Lucretia Borgia és más nőalakok a reneszánsz korban Kolostori élet és szerzetesrendek

Híres kódexek bemutatása

Közös olvasmányok:

- Egy szabadon választott kortárs ifjúsági regény,
- Szophoklész: *Antigoné* vagy *Oidipusz király*,
- Umberto Eco: *A rózsza neve* vagy Henryk Sienkiewicz: *Quo vadis* vagy Déry Tibor: *A kiközösítő*,
- Cervantes: *Don Quijote* (részletek),
- Hermann Hesse: *Demian*,
- Kosztolányi Dezső öt szabadon választott novellája,
- Mátvás mesék és mondák.

Fontos, hogy a tanár ismertesse a tanulókkal a tantárgy tervét, tartalmát és a munkamódszert, felhívja a figyelmüket annak fontosságára, hogy tervszerűen és időben felkészüljenek az irodalmi művek feldolgozásának óráira (az irodalmi mű olvasása és értelmezése, tankönyvek, elsődleges és másodlagos források használata az irodalmi művek interpretációjához).

Az irodalmi művet a tanításba élményszerző és felfedező olvasással vezetjük be, előkészítő feladatokkal, kutató és munkaprojektekkel.

A közös olvasmányok olvasására és a javasolt projektmunkák kidolgozására több időt kapnak a tanulók. Ezt a tanmenet készítésekor is figyelembe kell vennie a magyartanárnak, mert csak így módon válhat hatékonyá az olvasás, így nevelünk tudatos olvasókat.

Némely irodalmi mű feldolgozása egy órát kíván, némely kettőt vagy hármat, ezért a tanár irányozza elő és tervezzék meg a munka dinamikáját, beleértve a megértés különböző szintjeit, valamint az irodalmi tartalmak összekapcsolását a nyelvi tartalmakkal. Javasoljuk a különböző történelmi, kulturális és műfaji keretből származó szövegek összehasonlító módon való interpretációját.

Az irodalmi művek értelmezése során az élményközpontú irodalomtanítás megvalósítása a tanár célja, a motiváltságot kreatív előkészítő feladatokkal éri el. A pedagógus a javasolt projekttevékenységek során önálló kutatómunkára serkenti tanulóit.

A feldolgozás szintjei. Egy irodalmi mű értelmezését különböző szinteken való feldolgozással lehet megvalósítani és tervezni (ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás).

Tevékenységek a tanórán. Az irodalmi jelenségeket, kifejezéseket és fogalmakat a tervezett irodalmi műveken keresztül dolgozzuk fel. A közvetlen munkában, a fő módszertani és munkaelvek tiszteltetben tartása mellett, a megfelelő felvilágosító, logikai és különleges (szakmai) módszereket alkalmazzuk. A módszer megfelelősége és az elméleti és gyakorlati eljárások egysége kulcsfontosságú az irodalomtanítás sikeressége szempontjából; az irodalomelméleti ismereteket konkrét művészi alkotásokban megtalálható jelenségekként tolmácsoljuk, a tudásukat fejleszteni és tökéletesíteni kell.

Az olvasói/olvasási kompetenciák fejlesztése. A tanulókat felkészítjük az olvasás minden formájának és módjának aktív alkalmazására (élményszerző, felfedező, kifejező és interpretatív, felolvasás, jegyzetelés, néma olvasás), és elsősorban a figyelmes olvasásra, élvezetes és értő olvasásra, miközben értékeli az irodalmi művet.

Az irodalmi mű értelmezéséhez kapcsolódó alkotótevékenység. Az olvasás mint elsőrangú alkotótevékenység mellett, az oktatásban megfelelő alkotótevékenységet kell szervezni az irodalmi művek feldolgozásához kapcsolódóan. Altaluk bővül a tanulók érdeklődése az irodalom, irodalmi művek és szerzők iránt, elmélyül és kiegészül az olvasói érdeklődés és tökéletesebbé válnak az olvasói kompetenciák. Az alkotótevékenység lehet szóbeli produkció (beszédgyakorlatok, viták, beszélgetések, monológok, szaválás és szónoklat), írásbeli produkció (esszé, fogalmazás, házi feladat írása) és kombinált produkció (referátum és prezentáció).

Értékelés – a tanulók előrehaladásának értékelése folyamatos és szisztematikus. Értékelni kell a tanuló tevékenységét a munka előkészítő része során és az órán végzett munka során, részvételét a mű értelmezésében, azt, hogy milyen gyakran jelentkeznek, a felelet minőségét, álláspontjának eredetiségét és érvelését, a másként gondolkodó tanulók és eltérő nézőpontok méltányolását, a munkához való hozzáál-

lását, képességét, hogy az elméleti tudást konkrét munkakörülmények között alkalmazza. Az értékelés felöleli az írásbeli kifejezést is (házi feladatok konkrét irodalmi művek kapcsán; évente legfeljebb hat házi feladat, projekt és portfólió). Értékelési céljából lehet tervezni felmérést is, hogy közvetlen betekintést nyerjünk a tanulók tudásába.

A tanulók négy írásbeli dolgozatot írnak.

A felkínált projekt témák közül legalább hatot feldolgozunk a tanév során.

Félévente 2-2 memoritert adunk fel verset és prózát egyaránt (kortárs irodalomból is válogathatunk).

TERÜLET: KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA

A nyelvi gimnázium első osztálya számára készült program a *Kommunikációs kultúra* területén összhangban áll az osztály számára előirányzott tanulási kimenetekkel (a tanulói tudásszabványokkal) és úgy szerveződik, hogy négy jártasság megszerzését feltételezi: az írás és a beszéd (mint produktív jártasságok) és a meghallgatás és az olvasás (mint befogadói és produktív jártasságok). Ezen kívül az előirányzott óraszám (24) magában foglalja az írásbeli dolgozat előkészületeit, magát az írásbeli dolgozat írását és a javítását (összesen 16 óra, négy-négy minden írásbelire).

Az írásbeli dolgozatok előkészületei folyamatos tevékenységet jelentenek és nem korlátozódnak csupán egy órára (az írásbeli fogalmazás előtt).

Szövegértés és szövegalkotás: A tananyaghoz kapcsolódó szövegek (szépirodalmi, szakszövegek, tudományos-ismeretterjesztő szövegek, médiaszövegek) olvasásakor különböző olvasástípusok érvényesítése (ismeretszerző, tanulási célú, élményszerző, információkereső, áttekintő, javító, ellenőrző olvasás). Szépirodalmi és egyéb szövegek olvasása és előadása az intonációs eszközök (hangerő, hangmagasság, hangszín, tempó, szünet, hangsúly, hanglejtés) gyakorlati alkalmazásával. Kommunikációs helyzetgyakorlatok. Irodalmi szövegekhez kötődő szituációs játékok.

Szövegalkotási gyakorlatok: a cím, a bekezdés és a tömörítés problémája. A szóbeli és írásbeli közlés műfajainak megalkotása, hagyományos és on-line kommunikáció (esszé, kritika, médiaszövegek, irodalmi polémia és vita). A mindennapi írásbeliség műfainak magalkotása. Kreatív írásgyakorlatok irodalmi szövegek átírása. Fordítás idegen nyelvből.

Adatbázisok használata: Az információszerezés gyakorlása nyomtatott források (szótárak, lexikonok, helyesírási szabályzat) és az elektronikus adatgyűjtés (elektronikus folyóirat, honlapok stb.) segítségével. A hagyományos és elektronikus könyvtárak, korpuszok, wikik, on-line szótárak használatának gyakorlása.

Az irodalom és a kommunikációs kultúra tanítása-tanulása a nyelvtanítással való tantárgyi egységben történik.

III. A TANÍTÁS ÉS TANULÁS FIGYELEMMEL KÍSÉRÉSE ÉS ÉRTÉKELESE

A standard, szummatív (összegző-lezáró) értékelés (általában a tanulási folyamatok vagy annak egy-egy szakaszának lezárásakor kerül alkalmazásra, standardizált mérőeszközökkel – írásbeli és szóbeli tudásfelmérő, esszé, tesztek – végzik, és kampányszerű és osztályzatorientált tanulást eredményez a tanulóknál) mellett, amely még mindig dominál oktatási rendszerünkben, az oktatáshoz való korszerű hozzáállás megköveteli más értékelési módok, például a formatív (alakító-segítő) értékelés bevezetését is – a tanulási folyamatra vonatkozóan ad átfogó minősítést a tanulók teljesítményéről, kompetenciái fejlődéséről. Az ilyen jellegű értékelés információt nyújt a tanárnak és a tanulóknak is egyaránt arról, milyen kompetenciákat fejlesztett ki, melyeket kevésbé, és a tanítás során használt módszerek hatékonyságáról is visszajelzéseket kap a tanár. A formatív értékelés folyamán a tanár különféle technikák alkalmazásával (portfóliók, feljegyzések, tanulói naplók, visszajelzések, megbeszélések, kérdések, rávezetés, tanulói önértékelés, társak értékelése, csoportmegbeszélés, követelmény minták, példatárak alkalmazása, diagnosztikus teszt stb.) adatokat gyűjt a tanuló teljesítményéről. A formatív értékelés eredményét a tanítási ciklus végén szummatív módon – osztályzattal is ki kell mutatni. Az ilyen

osztályzatnak akkor van értelme, ha magában foglalja a tanuló minden teljesítményét, ha a tanuló rendszeres figyelemmel kísérése alapul, kialakítása objektív és professzionális.

A tervezés, megvalósítás, figyelemmel kísérés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének figyelemmel kísérése mellett a tanár folyamatosan kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, saját magát és a munkáját. Az önértékelés a köznevelési rendszer minőségének javítását szolgálja: mindazt, ami hatékonynak és megfelelőnek bizonyult, a pedagógus használni fogja a tanítási gyakorlatban, ami kevésbé hatékony vagy nem vezetett eredményhez, azt fejlesztenie kell.
